

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za zapadnoslavenske jezike i književnosti

Katedra za češki jezik i književnost

Karla Ševelj

**PRIJEVOD I LINGVOSTILISTIČKA ANALIZA DVIJU
PRIPOVIJETKI EVE HAUSEROVE**

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Dubravka Sesar

Komentor: dr. sc. Matija Ivačić

Zagreb, 2016.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. EVA HAUSEROVÁ I ZBIRKA <i>KAD SUĐENICE POGRIJEŠE</i>	3
3. PRIJEVOD	4
3.1. <i>Stabložena</i>	4
3.1.1. Kopija originala pripovijetke <i>Stabložena</i>	11
3.2. <i>Drage mame!</i>	18
3.2.1. Kopija originala pripovijetke <i>Drage mame!</i>	27
4. ANALIZA PRIJEVODA	37
4.1. Elementi kulture	39
4.1.1. Nepodudarni elementi kulture	40
4.1.2. Vlastita imena	42
4.2. Jezični problemi	44
4.2.1. Prevođenje općečeškog supstandarda	45
4.2.2. Ustaljeni izrazi i frazemi	48
4.2.3. Djelomična prerada	50
5. ZAKLJUČAK	51
6. LITERATURA	53
6.1. Izvor	53
6.2. Sekundarna literatura	53
6.3. Rječnici i gramatike	54
6.4. Elektronički izvori	55
7. SAŽETAK	56

1. UVOD

Eva Hauserová (Prag, 25. studenog 1954.) suvremena je češka spisateljica za koju bismo mogli reći da je prosječnom hrvatskom čitatelju nepoznata, ponajprije zbog nepostojanja prijevoda njenih književnih djela na hrvatski jezik. No Eva Hauserová nije nepoznanica studentima bohemistike koji se s njenim djelom upoznaju u okviru književnih kolegija na diplomskom studiju.

Hauserová pripada feminističkom krugu spisateljica s poprilično specifičnim i zanimljivim stilom pisanja. U svojim se djelima koristi elementima znanstvene fantastike koja joj omogućuje otvorenu kritiku tradicionalnih konvencija, muško-ženskih odnosa i funkcioniranja suvremenog društva. Upravo u simbiozi znanstvene fantastike i feminističke problematike leži osnovna značajka njene cjelokupne tvorbe.

Zbog kombiniranja elemenata fantazije i feminizma djela Eve Hauserove na prvi se pogled mogu činiti neobičnima i teško shvatljivima, no pažljivijim čitanjem otkriva se njihov dublji smisao – kritika suvremenog društva iz feminističkog pogleda. Što se tiče jezičnog izraza, autorica u svojim djelima upotrebljava različite oblike češkog jezika te nerijetko mijenja načine pripovijedanja. Upravo je jedinstven i neobičan stil pisanja te nepostojanje prijevoda njenih djela na hrvatski jezik bio razlog odabira dviju njenih pripovijetki za prijevod i popratnu analizu kao teme ovog diplomskog rada. Forma pripovijetke odabrana je iz razloga što ona čini samostalnu, zaokruženu cjelinu na temelju koje je moguće najbolje napraviti kvalitetan prijevod i popratnu analizu tog prijevoda u svrhu izrade diplomskog rada.

Iz zbirke pripovijetki *Kad suđenice pogriješe (Když se sudičky spletou, 2000)* odabrane su dvije pripovijetke: *Stabložena (Stromoženka)* i *Drage mame! (Milé maminky!)*. Razlog odabira upravo ovih dviju pripovijetki iz zbirke leži u njihovoj jezičnoj i stilskoj različitosti, što će predstavljati okosnicu popratne analize. Dok je pripovijetka *Stabložena* pisana književnim jezikom, *Drage mame!* sadrži mnoštvo elemenata razgovornog jezika te općečeškog supstandarda. Samim time pripovijetke se razlikuju i stilski. Prva je pripovijetka pisana kao fantastična priča u kojoj se pojavljuju nadnaravna bića i događaji, dok je druga pisana u formi korespondencije između nekoliko majki modernim načinom komunikacije, odnosno putem *chata* na internetu.

Cilj ovog diplomskog rada je prikaz prijevoda dviju pripovijetki Eve Hauserove te lingvostilističke analize tog prijevoda. Analiza je temeljena na teorijskoj podlozi i pomoću konkretnih primjera iz samih pripovijetki prikazat će određene probleme i poteškoće koje su se tijekom procesa prevođenja pojavile. Rad je podijeljen na dva osnovna dijela. Prvi dio čini prijevod spomenutih pripovijetki, a drugi lingvostilistička analiza. Iako se kulturološki i jezični elementi u književnim djelima uvijek međusobno isprepliću i ne mogu se čvrsto razgraničiti, analiza je u radu podijeljena na poglavlje koje se bavi elementima kulture i njihovom ulogom u procesu prevođenja te na poglavlje o jezičnim problemima i poteškoćama. Na početku svakog poglavlja nalazi se kraći teorijski uvod, nakon čega slijedi analiza uz navođenje primjera iz pripovijetki. Premda se u pripovijetkama nalazi mnoštvo zanimljivih primjera koji bi se u analizu mogli uvrstiti, za potrebe ovog rada izdvojeni su samo oni koji najbolje prikazuju problematiku koja se obrađuje te oni koji su se pokazali kao najveći izazov za prevođenje.

2. EVA HAUSEROVÁ I ZBIRKA *KAD SUĐENICE POGRIJEŠE*

Eva Hauserová češka je spisateljica, novinarka, prevoditeljica i feministkinja rođena 1954. godine u Pragu. Nakon osnovne i srednje škole diplomirala je biologiju na Prirodoslovnom fakultetu Karlovog Sveučilišta u Pragu. Potom je kratko radila u Zavodu za molekularnu genetiku gdje se bavila genetičkim inženjerstvom. Tu je karijeru ipak brzo napustila i nakon toga radila kao knjižničarka, urednica časopisa *ABC*, *Ikarie*, *Story*, *Jackie*, *Marianne*, urednica u izdavačkoj kući *Harlequin Publishers*, autorica reklamnih tekstova te urednica u PR agenciji. Trenutačno nema stalni radni odnos, ali bavi se prevodenjem s engleskog te podučavanjem kreativnog pisanja.

Autorica je nekoliko desetaka pripovijetki, stotine članaka u časopisima, tri knjige koje populariziraju feminizam te četiri romana. Osim pisanja proze i članka, piše i televizijske scenarije usmjerene na ekologiju i feminizam, na primjer za TV emisije *Neděj se*, *Ženský hlas*, *ABCDEkologie*, *Zpátky pod došky*, *Vybydlená planeta*¹. Kao što je već istaknuto, u svojoj tvorbi često koristi elemente znanstvene fantastike te feminističke ili ekološke motive što je i glavna karakteristika njene tvorbe.

Zbirka pripovijetki *Kad suđenice pogriješe* sastoji se od jedanaest kraćih pripovijetki duljine od pet do četrnaest stranica. U ovoj se zbirci susrećemo s već spomenutim karakterističnim obilježjem tvorbe Eve Hauserove – simbiozom znanstvene fantastike i feminizma. Kroz različite priče i protagoniste autorica se bavi temeljnim pitanjima feminizma kao što su položaj i uloga žena te pitanje ravnopravnosti spolova. Pripovijetke u zbirci tematski se i stilski razlikuju te su priče same po sebi na prvi pogled neobične i pomalo zbunjujuće, ponajprije zbog elemenata znanstvene fantastike kao što su nadnaravna bića i pojave. No ipak svaka od njih na kraju na čitatelja ostavlja snažan dojam kritike suvremenog društva i društvenih odnosa iz feminističkog pogleda te tjera čitatelja da se i on sam zamisli nad tim ključnim pitanjima i problemima.

---

¹ <http://www.hauserova.cz/>.

3. PRIJEVOD

3.1. *Stabložena*

Bila sam mali, jednogodišnji hrast, ali već sam znala da želim otići iz šume.

Privlačio me svijet ljudi: žene iz sela koje su k meni dolazile tražiti gljive i skupljati mesnate bobice i ljekovito korijenje, djeca koja su oko mene ganjala kozliće ili janjce i vikala jedna na druge kreštavim glasovima i muškarci koji su ovdje tražili debela pogodna za gradnju kuća ili za drške sjekira. Opijala me njihova živahnost i toplina, upijala sam sve te neobične mirise koje su oko sebe širili, ali najviše od svega sam im zavidjela na njihovoj pokretnosti. Plakalo mi se od pomisli da ću do kraja života ostati na jednom mjestu, usmjeriti se na upijanje sunčeve svjetlosti i na spori, spokojni rast iz vlažne zemlje prema suncu i nebu.

Malim stablima se to ponekad događa. Toliko čeznu za pokretom, promjenom, živom i promjenjivom okolinom da se ne mogu s tim nositi i počnu odbijati zemlju u kojoj su izrasli, vodu, zrak i sunce. Naposljetku se osuše i uvenu.

Osjećala sam da korijenjem više ne upijam vlagu i nisam ni pokušala na to utjecati svojom voljom. Moja čežnja za kretanjem i za svijetom ljudi bila je toliko jaka da se više nisam mogla obuzdati. Ali isparavanje iz mojih listova se nastavilo, tako da sam brzo venula. Osjećala sam kako mi se um zamagljuje. Nije boljelo. Bilo je kao da zrak oko mene treperi na podnevnoj vrućini, osjećala sam se potpuno slabom i laganom kao perce. Ali moja velika želja nije me napuštala. Naprotiv, jačala je. Žednim, hrapavim glasom posljednjim sam snagama dozivala svoje velike sestre: „Vilo drveća, Javorka, Grančice... pomozite! Moram otići odavde, inače ću umrijeti.“

Smatrale su to nerazumnim, tiho su šuštale lišćem, dobro su znale da je već čitavo more takvih stabalaca uvenulo, više nego što ima komaraca ili vodencvjetova u ljetnom zraku. Ali možda iz nekog hira, možda iz samilosti, Cvijeta, koja je stajala najbliže meni i prebivala u prastaroj lipi, predloži: „Pretvorit ću te u vrganj, Dubravko. Žene će te skupiti i odnijeti u selo. Ali pazi! Prije nego te razrežu i osuše, moraš izreći čarobnu formulu. To će te pretvoriti u malu djevojčicu. Onda ćeš odrastati među ljudima. Ali zapamti: ako se budeš htjela vratiti među nas, platit ćeš za to krvlju, svojom ili tuđom.“

Oduševljeno sam pristala, nekoliko sam puta ponovila čarobnu formulu i odjednom sam vidjela da više nisam jadno stabalce koje sahne, već lijepi snježni baršunovac. Rasla sam usred čistine, kako bi me svi mogli vidjeti.

Rano ujutro pojavila se skupina žena s košarama od brezine kore. Jedna od njih s radosnim me usklikom ubrala i stavila u košaru. Dok me s ostalim gljivama odnosila u selo, oduševljeno sam upijala sve nove dojmove: široki, otvoreni prostor iza šume, dim iz ognjišta na čiji oštar miris sam se dugo privikavala prije nego sam ga prestala primjećivati, ljude koji su trčkarali među brvnarama i kojih je bilo toliko da mi se skoro zavrtjelo u glavi. Obuzeo me opojan, radostan osjećaj pobjede.

Ali morala sam djelovati. Kada su se žene na trenutak izgubile u brvnari – vjerojatno tražeći odgovarajući pribor za daljnju obradu gljiva – brzo sam izgovorila čarobne riječi i iskrala se iz košare.

Kakav je to tek bio doživljaj! Promatrala sam svoje novo tijelo. Bila sam samo malo veća od najmanje djece, imala sam blijede i tanašne ručice i nožice, a u oči mi je upadala duga svijetla kosica. Znala sam već trčati, tako da sam se brzo potrčala sakriti u najbliže grmlje. Bio je užitak isprobavati svoje nevjerojatno pokretljivo tijelo, stalno otkrivati nove mogućnosti koje mi je pružalo! Nisam mogla od toga doći k sebi.

Odmah je do mene dotrčalo nekoliko psića koji su ovdje među brvnarama slobodno trčkarali. Uznemireno su njušili, ali bilo je dovoljno da ih pogledam i umirili su se, objesili repove i uši i uz tiho se cviljenje priljubili uz zemlju i promatrali me.

Shvatila sam da ću nad životinjama uvijek imati određenu moć.

I tako sam počela živjeti na selu. Ljudi me nisu baš u potpunosti primili ni u jednu od svojih obitelji, kojih je u selu sveukupno bilo pet i od kojih je svaka imala oko trideset članova. Zasigurno su osjećali da sam nekako čudna, ali vjerojatno se često događalo da im dolaze stvorenja iz šume, tako da su me ubrzo prestali primjećivati.

Za razliku od njih, meni toplina nije bila potrebna, mogla sam spavati vani i nisam baš razumjela zašto se ljudi moraju stalno skupljati oko vatre i odijevati krzno. Kada sam po selu trčala gola, djeca su me začuđeno promatrala pa sam tako shvatila da ljudi na sebi moraju imati barem nekakav komad odjeće. Napravila sam stoga pregačicu od starog, poderanog

platna koje se sušilo pokraj jedne brvnare. Kada je to vidjela gazdarica, donijela mi je malo bolji komad tkanine, doduše zakrpan, bojažljivo mi ga pružila i naklonila mi se. Shvatila sam da se malo boji moje ljutnje i da bi me željela pridobiti.

U jelu sam također bila znatno manje zahtjevena nego ljudi. Oni su morali kuhati žito iz polja raštrkanih oko sela ili ga samljati u krupicu i onda kuhati u mlijeku. Prikupljali su med divljih pčela, muzli koze i ovce i od mlijeka pravili sir, skupljali su samo neke od bezbrojnih biljaka koje su rasle u obližnjoj šumi i dodavali ih u hranu samo u malim količinama... Bili su tako izbirljivi! Meni su bile dovoljne bilo kakve grančice, poprilično sam rado jela otpalo lišće sa stabala, napola prekriveno gljivicama i plijesni, a žirovi hrasta ili bukve za mene su bili prava poslastica.

Ali ljudi su mi ipak često donosili nešto za pod zub – lepinju koja je mirisala na dim iz ognjišta, sušene jabuke koje su bile puno slađe nego svježje, upravo ubrane sa stabla ili komadić dimljenog sira... i ja sam se ubrzo dosjetila kako im se odužiti: meni je bilo lako tiho otići u šumu i pronaći lisičju jazbinu ili leglo mladih kuna, divljih mačaka ili čak male vučice. Životinjske majke nikada me nisu pokušale napasti kada sam uzimala jedno njihovo mladunče. Donijela bih životinje u selo, ljudi bi mi za njih donosili zdjelice s mlijekom, a ja sam se brinula o njima dok se nisu u potpunosti pripitomile. Ljudi su ih potom držali u svojim brvnarama da love miševe i griju ih kad je hladno.

Tako sam u selu živjela dugi niz godina. Život među ljudima za mene je stalno imao nove čari, nikada nisam požalila što sam napustila svoje sestre koje su živjele u drveću.

Sve dok nisam počela odrastati i sve se promijenilo.

Djeca iz sela nikada me nisu u potpunosti prihvatila, ali ipak bi mi se često samo približila, privučena mojim životinjicama i provodila sa mnom malo vremena. Ali ponašala su se prema meni potpuno drugačije nego prema ostalim ljudskim bićima: gotovo da nisu sa mnom pričala, iako sam još na samom početku savladala ljudski govor, kao da nisu vjerovala da i ja zapravo nisam šumska životinja. obraćala su mi se više gestama i neartikuliranim zvukovima.

Ali čim se u mom krilu pojavila prva mjesečna krv, osjetila sam posve iznimnu, novu snagu.

Odjednom je bilo dovoljno da pogledam bilo kojeg muškarca ili mladića i on bi dospio u mjesečarski trans i bio potpuno lišen vlastite volje, slično kao šumske životinje.

U početku sam to zlorabila, davala sam im šaljive naredbe i tako sam se s njima poigravala. Preplivali bi ledenu rijeku, ali nisu se od toga razboljeli jer su to napravili u čudnovatom stanju u koje sam ih dovela. Popeli bi se na najviši bor u okolini, skočili dolje i nisu se ozlijedili. Jedan me mladić, Siloboj, čak počeo proganjati, slijedio me i htio je vjerojatno doći do srži moje tajanstvenosti. Začarala sam ga isto kao i ostale, odvela sam ga duboko u šumu i natjerala da pleše s velikim smeđim medvjedom. Od tada me se s pravom bojao.

Osjetila sam da moja prisutnost nešto mijenja u načinu na koji se mladići iz sela ponašaju prema djevojkama. Vjerojatno su ih trebali više primjećivati, ali zasad su nezainteresirano pored njih prolazili i kad god su imali priliku, išli su samo za mnom. Za njih sam imala tajanstvenost koja je drugim djevojkama nedostajala, iako su imale ružičaste obraze, bijela snažna tijela i blag i ponizan osmijeh. Postupno sam shvatila da ljudske djevojke prema mladićima imaju potpuno drugačiji odnos od mene. Osjećala sam njihov interes za dečke, gotovo životnu ovisnost o njima. Shvatila sam da su djevojkama muškarci potrebni, a muškarci bi se zacijelo trebali truditi da ih osvoje.

Pitala sam to jednu od djevojaka koja se činila jako nježna i dobra, Mladu. Ozbiljno me pogledala u oči i rekla: „Očaravaš muškarce, ali ne očaravaš žene. One te ne mogu podnijeti. Moraš, Dubravko, izabrati jednog muškarca i postati njegova žena. Onda će ta čarolija prestati djelovati i nećeš ugrožavati ostale djevojke.“

Razmišljala sam o tome i vidjela da to neće ići. Nisam u sebi imala nikakvu želju za muškarcima i pomisao da bih s nekim muškarcem morala dijeliti kutak u brvnari, da bih ga morala dodirivati i roditi mu djecu – ta je pomisao u meni izazivala otpor. Na ljudima me privlačila njihova pokretnost, to što stalno nešto rade, što nisu nepokretni kao mi stabla. Ali prilagoditi se životinjskom vođenju ljubavi, imati vlastito gnijezdo s mladuncima – ne, znala sam da to nisam u stanju. Život stabla izgledao mi je puno bolje nego to. Bila sam se već zasitila ljudskih iskustava i sve češće sam čeznula za povratkom u svoj gaj, za mirnim njihanjem vjetra, za oblacima koji slobodno plove iznad glave, za čistim mirisom šumske zemlje, za svim dugačkim i vatrenim snovima kojima živi svako stablo dok se gipko kupka u sunčevim zrakama i polagano, neprimjetno raste.

Postalo mi je među ljudima mučno i teško. A osim toga saznala sam da djevojke iz sela razmišljaju o tome kako me se riješiti.

S vremenom sam osmislila plan: otići ću u gaj gdje sam izrasla, leći ću ispod Cvijete, koja je nakon svih ovih godina tek neprimjetno ojačala i proljepšala se, i porezat ću se po ruci oštrim nožem tako da se moja krv slijeva u šumsko tlo. Pritom ću moliti svoje sestre da me ponovno prime.

Znala sam da će to biti ispravno. Samo se nisam na to mogla odlučiti, iz dana u dan sam stalno odgađala svoj čin i neprekidno tražila sve oštrije noževe.

Sve dok me jednom iz sna pod grmom nije probudila neugodna bol koja mi se nemilosrdno urezivala u ruke i u noge.

Brzo sam se probudila i vidjela da mi je desetak djevojaka iz sela slamnatim konopcima svezalo ruke i noge tako da se nisam mogla ni pomaknuti. Jedna od njih, Lasica, rukom mi je prekrila usta kako ne bih mogla vrištati, ali ionako vjerojatno ne bih zvala u pomoć. Vukle su me dublje u šumu tako da nijedan muškarac iz sela ništa ne primijeti i ni čuje. Bacile su me na tlo kod debla starog javora, daleko od mjesta gdje sam izrasla. Prosiktale su nekoliko ljutih uvreda: Čarobnice, vještice, zla vilo... i nestale u mraku.

Bila sam svezana tako čvrsto da udove nisam ni osjećala i isprva sam pomislila da bih se možda mogla pretvoriti u stablo. Ali moja se nada ugasila kada sam se sjetila da to ipak nije moguće bez krvi. Da su me djevojke porezale, da su mi barem razderale kožu do krvi, onda bih se mogla opet pretvoriti u stablo. Ali ovako ne.

Ni moje suze naravno nisu pomagale. Neko vrijeme sam plakala da mi bude lakše, ali zatim sam radije u mislima počela tražiti nekakav spas.

Onda sam se sjetila dvojice mladića koji su u posljednje vrijeme najviše trčali za mnom: Milivoja i Žibrida. Njihova je pažnja bila naporna, samo su šutke u mene buljili svojim blagim očima mladunčadi kao da od mene očekuju nekakvo čudo – preobrazbu, oslobođenje, naredbu, tko zna što. Ali možda se između mene i njih stvorila dovoljno snažna veza...

Usmjerila sam svim silama misli na Milivoja. Trudila sam se uputiti mu molećivi poziv u pomoć, hitnu molbu da se smjesti probudi ako spava, da ustane i trči tamo odakle se čuje moj glas... Nakon nekoliko trenutaka osjetila sam da je to uspjelo. Milivoj se iskobeljao iz vučjeg krzna i pospano se ogledavao prema rubu šume ne bi li vidio tko ga doziva.

Tada sam misli usredotočila na Žibrida. I još sam mu k tome utuvila u glavu da je Milivoj taj koji mi nanosi bol. Uzmi sa sobom nož, Žibride! naredila sam mu.

Milivoj me je pronašao nekoliko trenutaka prije Žibrida. Sagnuo se prema meni i promatrao konopce na mojim nogama, tražio je čvorove. Vrućim je rukama prešao po mojim nogama prema gore. Vrisnula sam od gađenja – nisam podnosila ljudske dodire.

Uto je iz šikare izjurio Žibrid, skočio na Milivoja i počeo ga probadati nožem. Milivoj mu je uspio istrgnuti nož i također ga probosti, prevrtali su se po zemlji poput klupka, stenjali i škrgutali zubima, čak sam začula i pucketanje slomljene kosti. Dok konačno Milivoj nije ostao tiho ležati u travi natopljenoj krvlju. Žibrid je ustao i zakoračio prema meni kako bi me oslobodio konopaca, ali se također srušio u nesvijest. I iz njegovih je bezbrojnih rana navirala krv.

Konopci, ti mučni ljudski konopci, prestali su me stezati. Moje se tijelo stanjilo u deblo petnaestogodišnjeg stabalca, pustila sam korijenje i zašumjela lišćem iznad tijela obojice mladića. Znala sam da će se Žibrid poslije osvijestiti, dopuzati do sela i teško će ostalima objasniti što se točno dogodilo. Hoće li mu ostali ikada oprostiti što je ubio Milivoja, a ne može dobro objasniti zašto je zapravo to učinio? To nisam znala i bilo mi je svejedno. Više se nisam ljutila na ljude, nije me bilo za njih briga. Oprostila sam im. I nisam marila za njihovo društvo.

Puno je bolje sanjariti u tihoj, mirnoj meditaciji i ne sudjelovati u životinjskoj vrevi šume, tako beznačajnoj i prljavoj...

Ali ljudi ipak taj događaj nisu zaboravili. Cijelu okolicu mjesta gdje sam izrasla prvi put i gdje rastem sada pretvorili su u sveti gaj. Pokapaju ovdje svoje mrtve, postavljaju tu među grobnim humcima kipove svojih bogova, prinose im žrtve, plešu ovdje, goste se i raduju zbog toga što će se svatko od njih uvijek naposljetku vratiti u toplo, majčinsko naručje šume.

Ja sam izrasla u moćan hrast i ljudi su me počeli štovati. Često mi se obraćaju, a ja im vratim poruku dobrote, mira, prijateljskog sjedinjavanja sa zemljom, sa životinjama i biljkama, neprekidnog kruženja živih i mrtvih.

Crpe iz mene utjehu i povjerenje. Nikada nisu posve sami. Šumska bića prate ih od kolijevke do groba.

(1991)

3.1.1. Kopija originala pripovíjetke *Stabložena*

Stromoženka

Byla jsem malý, jednoroční doubek, ale už jsem věděla, že chci z lesa pryč.

Přítahoval mě svět lidí: ženy z vesnice, které ke mně přicházely hledat houby a sbírat dužnaté bobule a léčivé kořínky, děti, které kolem mě prohnaly pár kůzlat nebo jehňat a povykovaly na sebe pisklavými hlásky, i muži, kteří si tady vyhlíželi vhodné kmeny na stavby domů nebo rukojeti seker. Omamovala mě jejich živost a teplo, vstřebávala jsem všechny ty zvláštní pachy, které kolem sebe šířili, ale nejvíc ze všeho jsem jim záviděla jejich pohyb. K pláči se mi nechtělo zůstat po zbytek života na jednom místě, soustředit se na vpíjení slunečního světla a pomalý, blažený růst z vlhké země směrem k slunci a obloze.

Malým stromkům se tohle někdy stává. Touží po pohybu, změně, živém a měnícím se okolí tolik, že si nemohou pomoci a začnou odmítat půdu, ve které vyrostly, vodu, vzduch i slunce. Nakonec uschnou a uchřadnou.

Cítila jsem, že už nenasávám kořínky vlhkost, a ani jsem se to nepokoušela ovlivnit vůlí. Můj stesk po pohybu a po světě lidí byl tak silný, že už jsem se nemohla přemoci. Odpařování z mých lístků ale pokračovalo, a tak jsem rychle uvadala. Cítila jsem, jak se mi mysl zamlžuje. Nebolelo to. Bylo to, jako by se vzduch kolem mě tetelil v polední horkosti, připadala jsem si úplně slabá a lehounká jako peříčko. Ale moje velká touha mě neopouštěla. Naopak sílila. Žíznivým, okoralým hláskem jsem z posledních sil volala své velké sestry: „Stromová vílo, Javorko, Haluzko..., pomozte! Musím odsud pryč, nebo zahynu.“

Připadalo jim to bláhové, tiše šuměly listovím, dobře věděly, že takových stromků už zahynula celá hejna, víc, než kolik bývá poletujících komárů nebo jepic v letním vzduchu. Ale snad z nějakého rozmaru, snad ze soucitu Květnice, která u mě stála nejbliž a sídlila ve věkovité lípě, navrhla: „Proměním tě v hříbek, Doubravko. Ženy tě seberou a odnesou

do vesnice. Ale pozor! Dříve než tě rozkrájí a usuší, musíš říci kouzelné zaklínadlo. To tě promění v malé děvčátko. Pak budeš vyrůstat mezi lidmi. Ale pamatuj si: budeš-li se chtít mezi nás vrátit, zaplatíš za to krví, vlastní nebo cizí.“

Nadšeně jsem souhlasila, několikrát jsem si zopakovala zaklínadlo a najednou jsem viděla, že už nejsem ubohý, usychající stromek, ale hezký hříbek sameťák. Rostla jsem uprostřed světliny, všem na očích.

Brzy po ránu se objevila skupina žen s košíky z březové kůry. Jedna z nich mě s potěšeným výkřikem vydloubla a dala do košíku. Když mě odnášela s ostatními houbami do vesnice, nadšeně jsem vpíjela všechny nové dojmy: široký volný prostor za lesem, kouř z ohnišť, na jehož čpavou vůni jsem si dlouho zvykala, než jsem ji přestala vnímat, hemžící se lidi mezi sruby, kterých bylo tolik, že se mi z toho div nezamotala hlava. Zmocnil se mě opojný, jásavý pocit vítězství.

Ale musela jsem jednat. Když ženy na okamžik zmizely ve srubu – snad pro vhodné nástroje, aby mohly houby dál zpracovat – rychle jsem vyslovila zaříkadlo a vyklouzla jsem z košíku.

To byl teprve zážitek! Prohlížela jsem si své nové tělo. Byla jsem jen o málo větší než ty nejmenší děti, měla jsem bledé a hubeňoučké ručičky a nožičky a do očí mi spadaly dlouhé světlé vlásky. Uměla jsem už utíkat, a tak jsem se honem rozběhla ukrýt do nejbližšího křoví. To byla radost zkoušet si své neuvěřitelné pohyblivé tělo, přicházet na nové a nové možnosti, které mi poskytovalo! Nemohla jsem se z toho vzpamatovat.

Hned ke mně přiběhlo několik psíků, kteří tady volně pobíhali mezi sruby. Znepokojeně větřili, ale stačilo se na ně podívat a uklidnili se, svěsili ocasy a uši a s tichým kňučením se přitiskli k zemi a prohlíželi si mě.

Uvědomila jsem si, že nad zvířaty budu vždycky mít určitou moc.

A tak jsem začala žít ve vesnici. Lidé mě nepřijali tak úplně do žádné ze svých rodin, kterých bylo ve vesnici celkem pět a každá měla kolem třiceti členů. Cítili samozřejmě, že jsem nějak zvláštní, ale asi se stávalo častěji, že k nim přicházely bytosti z lesa, a tak si mě brzy přestali všimnout.

Na rozdíl od nich jsem nepotřebovala teplo, mohla jsem spát venku

a dost dobře jsem nechápala, proč se lidé potřebují stále choulit kolem ohně a balit do kožešin. Když jsem běhala po vesnici nahá, děti si mě udiveně prohlížely, a tak jsem pochopila, že lidé na sobě musí mít alespoň nějaký oděv. Udělala jsem si tedy zástěrku ze staré potrhané plachetky, která se sušila u jednoho srubu. Když to viděla hospodyně, přinesla mi trochu lepší hadřík, sice spravovaný, ale bez děr, a plaše mi ho podala a uklonila se mi. Pochopila jsem, že se trošku bojím mého hněvu a jejím přáním je naklonit si mě.

Také v jídle jsem byla mnohem nenáročnější než lidé. Oni museli vařit obilí z políček roztroušených kolem vesnice nebo ho mlít na krupici a pak ji vařit v mléce. Vybírali med divokých včel, dojili kozy a ovce a dělali si z mléka sýr, sbírali jen některé z nesčetných bylinek, které rostly v okolním lese, a přidávali je do potravy jen v malých dávkách... Byli tak vybíraví! To mně stačily jakékoli větvičky, docela ráda jsem měla spadané listí stromů, zpola natrávené houbami a plísněmi, a žaludy nebo bukvice pro mě byly úplná lahůdka.

Přesto mi však lidé často přinášeli něco na zub – placku vonící kouřem z ohniště, sušená jablíčka, která byla mnohem sladší než čerstvá, právě utržená ze stromu, nebo kousek uzeného sýra..., a já jsem brzy přišla na to, jak se jim odvděčit: bylo pro mě snadné vydat se tiše do lesa a vypátrat liščí noru nebo hnízdo mladých kun, divokých koček nebo i malá vlčata. Zvířecí matky se mě nikdy nepokusily napadnout, když jsem si brala jedno z jejich mláďat. Přinesla jsem zvířátka do vesnice, lidé mi pro ně přinášeli misky s mlékem a já jsem se o ně starala, dokud úplně nezakrotla. Lidé si je pak nechávali ve svých srubech, aby lovila myši a zahřívala je, když byla zima.

Tak jsem žila dlouhá léta ve vesnici. Život mezi lidmi měl pro mě pořád nové kouzlo, nikdy jsem nelitovala toho, že jsem opustila své sestry sídlící ve stromech.

Až jsem začala dospívat a všechno se změnilo.

Děti z vesnice mě nikdy tak docela nepřijaly mezi sebe, ale často se ke mně přece jen přiblížily, přilákány mými zvířátky, a trávily se mnou trochu času. Chovaly se ke mně ale úplně jinak než k lidským bytostem: skoro se mnou nemluvíly, i když jsem od začátku ovládala lidskou řeč,

jako by nevěřily, že nejsem ve skutečnosti také lesní zvířátko. Obracely se na mě spíš posunky a broukáním.

Ale jakmile se v mém klíně objevila první měsíční krev, pocítila jsem docela zvláštní novou sílu.

Najednou stačilo, abych se podívala na kteréhokoli muže nebo dospívajícího hochu, a ocitl se v náměsíčném tranzu a docela ztratil vlastní vůli, podobně jako lesní zvířata.

Na začátku jsem toho zneužívala, dávala jsem jim legrační příkazy a tak jsem si s nimi hrála. Přeplavali ledovou řeku, ale neonemocněli z toho, protože to udělali v podivném stavu, do kterého jsem je uvedla. Vyšplhali na nejvyšší borovici v okolí, seskočili dolů a neublížili si. Jeden mladík, Siloboj, mě dokonce začal pronásledovat, chodil za mnou a chtěl asi přijít mému tajemství na kloub. Uhranula jsem ho stejně jako ostatní, zavedla jsem ho hluboko do lesa a přiměla ho, aby tančil s velkým hnědým medvědem. Od té doby se mě právem bál.

Vycítila jsem, že moje přítomnost něco mění na tom, jak se dospívající mladíci z vesnice chovají k dívkám. Asi si jich měli všímat víc, ale zatím kolem nich chodili netečně, a kdykoli měli příležitost, vydávali se jen a jen za mnou. Měla jsem pro ně tajemství, které ostatní dívky postrádaly, i když měly růžové tváře, bílá silná těla a krotký a poddajný úsměv. Postupně jsem pochopila, že lidské dívky mají k mladíkům úplně jiný vztah než já. Vycítovala jsem jejich zájem o chlapce, téměř životní závislost na nich. Dívky potřebují muže, uvědomila jsem si, a jistě by se muži měli snažit je získat.

Ptala jsem se na to jedné z dívek, která se zdála velice jemná a hodná, Mlady. Vážně se mi podívala do očí a řekla: „Očarováváš muže, ale neočarováváš ženy. Nestrpí tě mezi sebou. Musíš si, Doubravko, vybrat jednoho muže a stát se jeho ženou. Pak to kouzlo přestane působit a nebudeš ohrožovat ostatní dívky.“

Premýšlela jsem o tom a viděla jsem, že to nepůjde. Neměla jsem v sobě žádnou touhu po mužích a představa, že bych musela s nějakým mužem sdílet kout ve srubu, že bych se ho musela dotýkat a rodit mu děti – ta představa ve mně vyvolávala odpor. Na lidech mě lákal jejich pohyb, to, že pořád něco dělají, že nejsou nehybní jako my, stromy. Ale přizpůsobit se živočišnému milování, mít vlastní hnízdo s mláďaty – ne,

věděla jsem, že to nedokážu. Život stromu mi připadal mnohem lepší než tohle. Už jsem se nasytila lidských zkušeností a čím dál častěji jsem zatoužila po návratu do svého háje, po klidném kolébání větru, po oblacích volně plujících nad hlavou, po čisté vůni lesní země, po všech táhlých a vroucích snech, kterými žije každý strom, když se vláčně koupe ve slunečních paprscích a pomalounku, neznatelně roste.

Začalo mi být mezi lidmi hořko a těžce. A navíc jsem poznala, že dívky z vesnice přemýšlejí o tom, jak se mě zbavit.

Postupně jsem si vymyslela plán: odejdu do háje, kde jsem vyrostla, ulehnu pod Květnici, která za všechna ta léta jen nepatrně zmohtněla a zkrásněla, a pořežu se na rukou ostrým nožikem tak, aby moje krev stékala do lesní půdy. Přitom budu prosit své sestry, aby mě znova přijaly mezi sebe.

Věděla jsem, že tak to bude správné. Jen jsem se k tomu nemohla odhodlat, stále jsem odkládala svůj čin ze dne na den a hledala jsem pořád ostřejší a ostřejší nožíky.

Až jednou mě vzbudila ve spánku pod keřem nepříjemná bolest, která se mi nemilosrdně zařezávala do rukou a do nohou.

Rychle jsem se probudila a uviděla jsem, že tucet dívek z vesnice mě svázalo povříslý na rukou a nohou tak, že jsem se nemohla ani pohnout. Jedna z nich, Lasička, mi přikryla rukou ústa, abych nemohla křičet, ale stejně bych byla asi nevolala o pomoc. Vláčely mě hlouběji do lesa tak, aby žádný muž z vesnice nic nezpozoroval a nezaslechl. Smýkly mnou ke kmeni starého javoru, kus cesty od místa, kde jsem vyrostla. Zasyčely pár rozhořčených nadávek: Vědmo, čarodějnice, divoženko..., a zmizely ve tmě.

Byla jsem svázaná tak pevně, že jsem ani necítila končetiny, a nejdřív mě napadlo, že bych se snad mohla proměnit ve strom. Moje naděje však pohasla, když jsem si uvědomila, že byla přece řeč o krvi. Kdyby mě byly dívky pořezaly, kdyby mi aspoň rozedřely kůži do krve, pak bych se mohla proměnit zpátky. Takhle ale ne.

Ani moje slzy samozřejmě nepomáhaly. Chvilí jsem si ulevovala pláčem, ale potom jsem raději v duchu začala hledat nějaký únik.

Pak jsem si vzpomněla na dva mladíky, kteří za mnou v poslední době

chodili nejvíc: na Milivoje a Žibřida. Jejich pozornost byla únavná, jen na mě mlčky upírali své krotké oči mláďat, jako by ode mě očekávali nějaký zázrak – proměnu, vyproštění, rozkaz, kdovíco. Možná ale, že se mezi mnou a jimi vytvořilo dostatečně silné pouto...

Soustředila jsem ze všech sil myšlenky na Milivoje. Snažila jsem se, abych mu vyslala úpěnlivou prosbu o pomoc, naléhavou žádost, aby se okamžitě probral, spí-li, aby se sebral a běžel tam, odkud se ozývá můj hlas... Po chvíli jsem pocítila, že se to podařilo. Milivoj se vyhrabal z vlčích kožešin a rozespal se rozhlížel na okraji lesa, kdo ho volá.

Ted' jsem soustředila myšlenky na Žibřida. A ještě navíc jsem mu vstípila, že ten, kdo mi ubližuje, je Milivoj. Vezmi si s sebou nůž, Žibřide! rozkázala jsem mu.

Milivoj mě našel o chvíli dřív. Sklonil se ke mně a prohlížel si pouta na mých nohou, hledal uzly. Přejel mi horkýma rukama po nohou vzhůru. Vykřikla jsem odporem – nesnášela jsem lidské doteky.

Vtom se vyřítil z houštiny Žibřid, skočil na Milivoje a začal do něj bodat nožem. Milivoj mu stačil nůž vykrotit a také ho pobodal, svíjeli se na zemi v jednom klubku, sténali a skřípali zuby, dokonce jsem zaslechla praskot lámané kosti. Až nakonec Milivoj zůstal tiše ležet v krvi zbrocené trávě. Žibřid vstal a vykročil ke mně, aby mě uvolnil z pout, ale svezl se také v bezvědomí na zem. I z jeho nesčetných ran prýštila krev.

Pouta, ta obtížná lidská pouta, mě přestala tísnit. Mé tělo zeštíhlo v kmínek patnáctiletého stromku, zapustila jsem kořeny a zaševalila listím nad těly obou mladíků. Věděla jsem, že Žibřid se později probere, doplazí se do vesnice a těžce bude ostatním objasňovat, co se vlastně stalo. Odpustí mu ostatní někdy, že zabil Milivoje a nedovede dobře říci proč vlastně? Nevěděla jsem to, a bylo mi to jedno. Už jsem se na lidi nezlobila, nezáleželo mi na nich. Odpustila jsem jim. A nestála jsem o jejich společnost.

Je o tolik lepší snít v tiché, klidné meditaci a neúčastnit se živočišného hemžení lesa, tak malicherného a nečistého...

Ale lidé na ten příběh přece nezapomněli. Celé okolí místa, kde jsem vyrostla poprvé a kde rostl ted', proměnili v posvátný háj. Pochovávají sem své mrtvé, staví tu mezi mohylami sochy svých bůžků, přinášejí jim

oběti, tančí tady, hodují a radují se z toho, že každý z nich se vždy nakonec navrátí do laskavé, mateřské náruče lesa.

Stal se ze mě mohutný dub a lidé mě také začali uctívat. Často ke mně promlouvají a já jim vracím poselství laskavosti, klidu, vstřícného splynutí s půdou, se zvířaty a rostlinami, věčného koloběhu živých a mrtvých.

Čerpají ze mě útěchu a důvěru. Nikdy nejsou úplně sami. Lesní bytosti je doprovázejí od kolébky až do hrobu.

(1991)

3.2. *Drage mame!*

Pozdrav, ima li koga? Tražim majke koje su isto već od svega šenule!

Adéla

Bog, Adéla!

Potpuno te razumijem i mogu ti reći da se i ja isto tako osjećam. Nije mi jasno kako netko to može preživjeti i ostati pri zdravom razumu. Ali promatrajući svoju majku, majke svojih frendica i općenito sve majke koje poznajem, primijetila sam da su time obilježene i pogođene do kraja života. Adéla, mislim da bismo se trebale pokušati tome oduprijeti. Na primjer tako što ćemo ovdje zapisivati sve najluđe misli i tegobe koje nas budu mučile. Što kažeš na to?

Bára

Bog, Bára!

Baš mi je drago što si mi odgovorila. Često pomislim da cijeli moj život nije stvaran, nego umjetan. Shvaćaš da je netko to jednostavno samo tako naštimao. Kao u onim televizijskim reklamama. Mama amo, mama tamo, vaša beba blablabla... Da je moj cijeli život instant, dobiven iz nekakve vrećice iz koje ga netko uspe u vodu i pusti da se osam minuta lagano krčka uz stalno miješanje.

Samo što ja uopće ne krčkam. Osjećam se tako nekako mlako, nešto kao leš koji se hladi. Moram ići, beba plače. Usput, odbijam se dopisivati o tome koje marke pelena i sl. koristimo.

Adéla

Jesi li znala da se leš hladi brzinom od otprilike jednog stupnja na sat? To je prilično sporo, ne? Inače, ja imam dvoje djece, onaj stariji stalno zapitkuje: „Zašto? Zašto želiš da te putim na milu? I zašto si isclpljena? I zašto ti od mene zuji u ušima?“

Bára

Bog, Bára i Adéla!

Nadam se da vam neće smetati ako vam se pridružim. Ovdje u svom kavezu ni ne mogu raditi puno više od toga. A i do računala mogu samo onda kada čuvar zaboravi

zaključati svoju kabinu. I kad uspijem nekako spriječiti djecu da pužu za mnom. Imam ih jako puno, čim rodim, odmah sam opet trudna. Kao da u sebi imam već unaprijed pripremljena oplođena jajašca. Broj djece mi se pomalo, ali sigurno povećava, to je za poludjeti. Srećom djecu odavde odvođe pa se povremeno kojeg riješim!

Cecilka

Bog, Cecilka!

Čini se da ćeš se dobro uklopiti među nas. Koliko zapravo imaš djece? Cure, napisat ću vam kako sam prolupala od reklama. Pogledala sam u pijesak naše mačke i tamo je bilo govance. I ja sam vidjela, stvarno sam na govancu VIDJELA natpis WHISKAS. Je li to moguće?

Adéla

Pozdravljam Cecilku i radujem se što će opet napisati nešto iz svog života. Uvjeravam te, Cecilka, da izvršno dočaravaš kako izgleda svijet nas majki. U potpunosti se u tome prepoznajem! – Adéla, nastavi promatrati pijesak, sasvim je moguće da se već proizvode konzerve za mačke iza kojih kao krajnji proizvod ostane reklama!

Ja sam pak sudjelovala u natječaju za novu Barbie. Išla sam s djecom u prodavaonicu igračaka i dječica su trebala napisati kakvu barbiku, koja još ne postoji, žele kako bi sudjelovala u nekakvom izvlačenju. Pa sam tamo ispunila: Barbie grobarica (opremljena lopaticom, motičicom, ljesićem i nadgrobni spomenikom) i Barbie sadomazohistica (u crnom kožnom kostimu domine s bičem).

Bára

Drage mame!

Ja sam baš sretna što mogu ispuniti svoju ulogu žene. Ne vjerujete? Uvijek se sjetim svih onih jadnih majki u siromašnim zemljama Trećeg svijeta koje pate i što bi samo one dale da mogu živjeti ovako lagodno kao ja – i odmah se osjećam zadovoljno!

Važna je i podrška vaših dragih drugih polovica, zar ne? Brinete li se o svojim muževima? Sigurno su to zaslužili za sav svoj trud koji ulažu u to kako bi prehranili obitelj!

Nemojte se ljutiti na mene što sam iskazala malo drugačiji pogled od vašeg i molim vas, zamislite se nad ovim što vam govorim!

Vaša Dora

Cure, što kažete, misli li Dora ozbiljno ili nam zorno prikazuje kako je šenula?

Adéla

Draga Dora!

U pravu si, i ja nastojim biti zadovoljna s malo. Iako je moj život prilično monoton. Kad rodim neko dijete, najprije moram očistiti krv i sluz. To je prilično ugodno i dobro. Nakon toga slijedi dojenje. Ni to nije loše jer malo tjelešce je nježno i grije – što su stariji to imaju više energije i čovjeku više idu na živce, zar ne?

Željela bih samo jednu stvar – dojiti u miru!

Ali obično sva djeca vrište u isto vrijeme jer moraju nekako ispucati energiju. Navaljuju na mene i tapkaju po meni. Te njihove zamazane ručice na mom tijelu! Stalno nešto žele, a ja ne znam što. Ne mogu to više izdržati i samo ih ljutito otjeram. Neizmjereno žudim za malo mira i tišine.

Ali nije mi loše. Svako gnijezdo dobiva redovite obroke. Uvijek se najedemo do sitosti, iako većinom samo kukuruznih valjušaka. A osim toga dobivamo i piće, kremu za lice, nekakve igračke. Pa što bi više čovjek mogao poželjeti? Igračke naravno djeci dajem samo u slučaju kada mi dosadi igrati se s njima. Na primjer, jako se volim igrati s autićima na navijanje. Rrrr... to me zabavlja! Djeca se žele dokopati igračaka, ali na krivu su se namjerili. Stroga sam, ali pravedna. Ošamarim ih par puta i igram se sama. Rrrr...

Moram ići, dolazi čuvar.

Cecilka

Bravo, Cecilka, od toga me stvarno prolaze trnci!

Oprostite što pišem na ovako banalan način, ali moram vam reći da mene osobno najviše izluđuju kućanski poslovi.

Uvijek napišem popis što sve taj dan moram napraviti. I onda mi padne na pamet:

a) obaviti ću kupovinu unaprijed za cijeli tjedan!

b) usisati ću unaprijed za cijeli tjedan!

c) nakuhati ću unaprijed za cijeli tjedan!

d) unaprijed ću za cijeli tjedan nahraniti mačku i izvesti i išetati dijete u parku...

Ukratko: zašto se to sve ne može napraviti nekako djelotvornije – kao za rezervu? I onda to sve lijepo izignorirati? I konačno raditi nešto smisleno? Pa što ne?

Adéla

A ja imam prijateljicu koju čišćenje i kuhanje i sve u vezi kućanstva tako luuuudo zabavlja da ima čak dvije obitelji koje jedna za drugu ne znaju. Ali stvarno! Pravi se da ima puno poslovnih putovanja i zahtjevan posao, a umjesto toga žonglira između dva kućanstva i oba su joj savršena! Pa nije li to tvoj ideal, Dorotka?

Usput, u vezi s onim glupostima o mužu, ako si mislila ozbiljno, uzela sam štopericu kako bih izmjerila koliko minuta dnevno provodim s mužem – prosjek je 4 minute i 20 sekundi.

A s djecom ja naravno *znam što bi bilo ispravno raditi*. Da bi im se trebala posvećivati i razgovarati s njima i zanimati se za njih, to jest stalno im gurati kiflice šunkice narančice vitaminčiće papučice čitankice pune pričica flautice tutice ma jednostavno... tako. *Ali ja jednostavno ne mogu*.

Svaki put se sklopčam, začepim uši i ogorčeno poželim da sam sama. Barem na pet minuta. Samoća! Mir! Tišina! Koncentracija! Trenutak razmišljanja!

Bára

Moram reći da baš najviše od svega žudim za mirom i dobrim snom. Puno više nego za neakvim razgovorom s neakvim mužem, neka svi ti psiholozi i bračni savjetnici idu k vragu. Dora, nisi nam još ništa napisala o sebi, samo nam cijelo vrijeme držiš predavanja. Jesi ti nekakva profa ili što?

Ponekad pomislim da je priroda to možda baš namjerno uredila tako da djeca ne puštaju čovjeka da se naspava, a čovjek je onda ukomiran i potpuno mrtav i iscrpljen i zahvaljujući tome dospije na njihovu razinu – inače bi patio još više!

Adéla

Djevojke, razmislite o tome kako nepovoljno na vašu djecu utječe kada ništa ne cijenite i negirate priznate vrijednosti – zar ne biste radije trebale biti primjer svojoj djeci? Kakva će ona na takav način postati? Imajte na umu da je čvrst oslonac obitelji izuzetno važan! Sjetite se sirotice Cecilke i u kakvim uvjetima mora živjeti – a takvih je žena mnogo! Ili kako su težak život imale naše bake ili prabake! Današnje žene uopće nisu svjesne koliko se njihov život poboljšao u odnosu na prijašnje generacije!

Dora

Usput, Dora, koliko imaš godina? Koliko godina imaju tvoja djeca? Bez uvrede, ali da nemaš slučajno pedesetogodišnjeg sinčića jedinca kojega i dan danas maziš?

Inače – molim te, ti stvarno misliš da Cecilka piše ISTINU? Ma nije valjda! Da misli ozbiljno, morale bismo se sastati i istog je trena ići osloboditi!

Cecilka, molim te molim te, napiši nam da je to samo šala, meni bi iskreno govoreći poprilično laknulo!

Bára

Slažem se. Cecilka, javi nam se i priznaj da je to bila zafrkancija! Inače ću se početi bojati!

Cure, kada smo već kod tih dobrih starih vremena. Upravo sam čitala jednu staru knjigu i ovo mi je baš upalo u oči: život stvarno nije ono što je nekad bio! Nama sve proleti pred očima, ali nemamo od toga ništa. A oni su sve opažali tako DUGO I TEMELJITO sve dok to nisu stvarno proživjeli. Na primjer, taj je pisac hodao po ulici. Ne kao kad ja hodam po ulici, on je STVARNO hodao ulicom i sve što mu je bljesnulo pred očima i svaki miris ili smrad za njega su imali svoje značenje. Kad ja hodam po ulici, prisjećam se djelića reklama, djelića glazbe, djelića vijesti iz novina, filmova, slika, reklamnih spotova, na koje sam nedavno negdje naletjela... Taj pisac je navečer *upalio svjetiljku i čitao*. Gledao je kroz prozor kako na ulici *pada snijeg*. Ušao je u kavanu i sjedio na *ofucanoj plišanoj sof*i. I tako dalje.

Shvaćate li? Danas više ni snijeg koji pada, ni svjetiljka, ni plišana sofa nemaju takvo značenje. A i kad bi se čovjek trudio da ga imaju, svejedno ne bi dugo izdržao. Svi se stalno bore za vašu pozornost, navaljuju na vas, ne puštaju vas ni trenutka na miru.

Mir. Blaženi mir! O tome se radi.

Adéla

Drage prijateljice!

Ispričavam se zbog dulje šutnje. Promijenili su nam čuvara, ali već sam otkrila gdje skriva ključeve i koja mu je lozinka na računalu. Nemojte misliti da ja imam nekakav mir! Iako mi ništa ne nedostaje i ne moram se ni o čemu brinuti! Djeca su jedno vrijeme u mene zabadala pribadače, ne znam ni sama odakle su ih uzela, vjerojatno s oglasne ploče iz kabine čuvara. Na kraju sam im sve uzela i bacila što dalje od kaveza. Ubrzo su na njih zaboravili. Djeca kao djeca. Ali kad su me bockali, puno sam krvarila. Valjda imam poremećaj zgrušavanja krvi, nikako se nije zaustavljala.

Želite da vam napišem nešto više o tome kako živim. Uvijek se najgore osjećam prije nego što odvedu djecu: u glavi me tako strašno probada kao da mi u njoj eksplodiraju bombe.

Mislim da uzgajivači na taj način nastoje natjerati majke da se samovoljno odreknu djece – ali ja bih im njih drage volje predala i bez tog mučenja. Oni najstariji zapravo su moji pravi mučitelji.

Djecu odvođe pomoću velike cijevi koja ih jednostavno usiše. Njiše mi se poviše glave i krevelji se svojim tamnim otvorom, ne čudi me što djeca ne žele unutra. Pohlepno zuji, a ja sam izvan sebe od boli. Ona me prođe u trenu, čim neko dijete strpam u cijev. Posljednji put sam s puno muke uhvatila Crvendaća, bio je već jako velik i teško sam ga savladala. Imao je izrazito crvenu boju kože, valjda zato što se gotovo neprekidno ljutio. Nikako nije htio ući u cijev! Koprcao se i trzao, ali na kraju sam ga ipak tamo ugurala. Zaradila sam naravno nekoliko modrica dok je oko sebe ljutito udarao. A Krivogubica mi je do krvi izgrebla bedra; odmah je nashutala da će ostati bez partnera za svoje lude, vrišteće igre!

Tko zna što se s njima događa nakon što ih odvedu. Priča se da idu na neakve pokuse. Ili da je ovo zapravo farma za proizvodnju ljudskih organa. Ne znam. Uopće se ne sjećam što je sa mnom bilo prije nego sam ovdje dospjela. Ne sjećam se da sam proživjela djetinjstvo u sličnom kavezu, ali ni bilo gdje drugdje. Jako vam rado pišem jer inače ni ne mogu koristiti sve riječi koje mi padaju na pamet.

Završavam. U kavezu nepodnošljivo vrište Plosnatoglavi i Hidrocefal. Bojim se da se ne pobiju.

Cecilka

Zaboga, Cecilka, to stvarno više nije smiješno, od toga čovjeka prolazi jeza! – U vezi s tim kakav je svijet bio prije: naravno da je bio drugačiji, ali... jeste li primijetile kako su ljudi vrlo često šutjeli? Pogotovo odrasli kada bi ih djeca nešto upitala? Osim ako se ne bi s njima samo sprdali? Sjećam se kako sam jednom kao mala djevojčica skupila hrabrost, pošla u mjesni konjički klub i tamo izustila: „Htjela bih jahati konja!“ Ondje je pokraj plasta sijena u štaglju stajao nekakav gorostas, ne znam je li to bio trener ili ne, ali mogao mi je odgovoriti, ne? Mogao me je bar poslati kod nekoga drugoga ili što ja znam. Ali on ništa – šuti. To me užasno izdeprimiralo. A to nije bio jedini takav slučaj. Djeca su trebala samo šutjeti i slušati. A odrasli se prema njima nisu ponašali nimalo uljudno. Sjećate li se i vi toga?

Ili čime su nas užasavale i strašile naše mame – a čime pak mi strašimo i deprimiramo našu djecu, ne? Što o tome mislite?

Na primjer, dječica i ja smo došli na ideju da idemo u park hraniti umirovljenike. Ma da, znam da je to okrutno..., ali zapravo je to smislio stariji sin i imao je dobru namjeru. Kao, svatko će imati svog umirovljenika o kojem će se brinuti – djeca će mu donositi orašaste

plodove i tako... Ili kada je zaključio da se zapadnjaci skupljaju i lete u toplije krajeve – kada smo vidjeli skupine turista koji su čekali pored autobusa. Nisam ga ni pokušala razuvjeriti.

Bára

Cure, mogla bih reći da sa svojom majkom imam neraščišćene račune!

Cijeli je život bila hladna kao iscijeđena krpa, zamorna kao burzovna izvješća, isušena kao lanjski jesenski list – ili papir koji prođe kroz laserski printer – jeste li primijetile kako je isušen? Čitav život za mene nije imala ništa osim suhoparnih pravila..., ovo moraš, ovo ne smiješ..., nije bila jedna od onih GROZNIH konvencionalnih majki koja se brinula za mene, *kamoideš? kamoideš? kadćešsevratiti? štoćeštamoraditi? skimtamoideš???* Ali pretpostavljam da bi s takvom bilo zabavno jer bi mi onda dijelila *konvencionalne mudrosti* kao: – *Cura mora dobro paziti kako ne bi izgubila dobar glas, shvaćaš...?* (stidljivo crvenjenje) – *A neee da s njim ideš kući, pogotovo ne prvu večer!*

Cure, znate da mi je to baš nedostajalo? Naravno da imam mozak i znam sama što trebam raditi, ali taj savršen osjećaj da vam neka majka kvoca i pazi vas i živi nekako *za vas i umjesto vas, u vaše ime*, tako da onda zapravo možete i malo otpočinuti... da-da.

Adéla

Drage prijateljice, nadam se da vam ne dosađujem previše, ali opet sam se dočepala računala! Mislim da sam sasvim prosječna majka, barem prema onome što mogu vidjeti u susjednim kavezima, svugdje to izgleda dosta slično.

Evo na primjer sada – strahovito vrištanje, ratoborno urlanje i cviljenje Krivogubice, Alergičara, Patuljastonožca i Paperjaste. Koliko ih sve skupa zapravo imam? Nikako da ih točno izbrojim. Osam ili devet? U trbuhu me nježno udara još jedno. Da-da. Što su stariji, to je s njima gore. Plosnatoglavi i Alergičar danas su se strašno potukli, Alergičar je bio potpuno ljubičast jer je istovremeno plakao, urlao i gušio se, Plosnatoglavi je pak pomodrio od bijesa i ispuštao ritmičke agresivne krikove. Nisam to više mogla izdržati i malo sam mu lupnula glavom o zid gnijezda prekriven pločicama. Ništa mu nije bilo, dobio je samo nekoliko manjih krvavih ogrebotina i barem je neko vrijeme bio mir. Iako ne zadugo, to ipak nemojte misliti. Nikada nijedno dijete ne ozlijedim ozbiljno, mislim da bi se uzgajivači zbog toga vjerojatno ljutili na mene.

Ali i ja se u životu još imam čemu radovati. Primijetila sam da u nekim gnijezdima starije ženke prestaju radati. Djecu im s vremenom odvođe iz gnijezda i one ostaju sa sve manjim brojem potomaka sve dok konačno ne ostanu s jednim jedinim! Tek s posljednjim

djetetom je uklonjena i žena. I upravo u to posljednje, mirno razdoblje svog života polažem svoje nade. Znam da to neće potrajati dugo, ali to će ipak biti određena nagrada za moj cjeloživotni teški napor.

Cecilka

Da-da. Djeca su stvarno nepodnošljiva. Po mom mišljenju problem je u ovome: u prvoj se fazi proveo permisivni odgoj, a onda su u drugoj fazi ljudi prestali imati djecu jer su nepodnošljiva.

Majke su isto nepodnošljive. Jeste li primijetile da se žene u klimakteriju zapravo pretvaraju u muškarce, samo što se tome svim silama odupiru? Po meni, greška je upravo u tome što se ne prepuste. Ženama nakon četrdesete rastu dlake, brkovi, glas im postaje hrapaviji..., ali one se ne počinju ponašati odrješito i odlučno kao muškarci! Naprotiv, smiješno se šminkaju i sramote se! Čak mislim da se podsvjesno radije debljaju – kako, zaboga, ne bi postale muškobanjaste!

Bára

Drage Adéla i Bára!

Ovdje Dora, ali zapravo se uopće ne zovem Dora. Ja sam četrdesetdvogodišnji slobodni računalni tehničar František N. Ovo vam otkrivam želeći pridobiti vaše povjerenje. Situacija je ozbiljna! Smjesta ovaj chat zatvorite, izbrišite i zaboravite na njega! Tražio sam Cecilku i dospio do tajne farme ljudskih organa. Naravno, prikrivena je nečim drugim, ali... Bolje da vas odmah upozorim, sve brišem i nestajem sa scene!

Zaboga, budite oprezne da ne završite kao Cecilka!

Dora alias Franta

Bára, vjeruješ li mu ti? Da to nije nekakav luđak? Hoćemo li pričekati da se Cecilka javi? Cecilka, napiši nam da si u redu! Važno je! Plaši me to!

Adéla

I Cecilku je mogao izmisliti on, ne? Iako sumnjam da bi to mogao. Užasno sam nervozna zbog toga. Što ako je to istina? Ali nemam pojma kako bismo joj mogle pomoći, ako to stvarno nije bila zafkancija. Činilo se da Cecilka ima poprilično ispran mozak, ali dobro se izražavala, kao mi..., što misliš, odakle dovode te majke? – Ma ne, fuj, taj Franta se

sigurno s nama našalio! – Misliš da bi nam netko povjerovao kada bismo to za svaki slučaj prijavile? Što ćemo napraviti?

Bára

HITNO – ODMAH OTVORITI!

Već se tri dana nije javila, to mi je stvarno čudno. A taj se Franta alias Dora ponašao kao da mu gori tlo pod nogama, zar ne? I onda kažu da muškarci nisu histerični!

Bára! Ispred ulaza u našu kuću zaustavio se jako čudan kombi – nešto kao ambulantna kola – i pokušavaju ovdje provaliti čudni tipovi, izgledaju kao bolničari, ali imaju pse... ako ti se ne javim onda

HITNO – ODMAH OTVORITI!

(1999)

3.2.1. Kopija originala pripovíjetke *Drage mame!*

Milé maminky!

Ahoj, kde jste kdo? Hledám matky, kterým z toho už taky šibe!

Adéla

Ahoj, Adélo!

Hluboce tě chápu a můžu ti říct, že mám úplně stejné pocity. Není mi jasné, jak to člověk může přežít a udržet si zdravý rozum. Ale když tak koukám na svoji matku, matky svých kámošek a vůbec všechny matky, co jich znám, tak ti povím, že jsou tím nadosmrti poznamenané a postižené. Adélo, já myslím, že bychom se měly pokusit se tomu ubránit. Třeba tím, že si tady budeme psát všechny nejšilenější nápady a můry na mozkou, co na nás budou dotírat. Co ty na to?

Bára

Ahoj, Báro!

To jsem teda fakt ráda, že ses mi ozvala. Mě často napadá, že celej tenhle můj život není vopravdickej, ale umělej. Chápeš, že to někdo prostě jen tak narařil. Jako v těch televizních reklamách. Maminko sem, maminko tam, vaše děťátko blablabla... Že celej ten můj život je instantní, získanej z nějakýho pytlíku, kterej někdo nasype do vody a osm minut udržuje za stálýho míchání v mírným varu.

Až na to, že já v žádným varu teda nejsem. Přijdu si tak nějak vlažná, asi jako vychládající mrtvola. Musím běžet, děťák řve. Mimochodem, odmítám si dopisovat o tom, jaký značky plenek atd. používáme.

Adéla

Víš, že mrtvola vychládá zhruba rychlostí jeden stupeň za hodinu? To je docela pomalý, žejo? Jinak já mám dva potomky, ten starší se pořád ptá: „Ploč? Ploč chceš mít klídek? A ploč seš utahaná? A ploč tě ze mě blněj uší?“

Bára

Ahoj, Báro a Adélo!

Nebude vám, doufám, vadit, když se k vám přidám. Tady v mém kotci se toho moc víc dělat nedá. A i k počítači můžu jen tehdy, když ošetřovatel zapomene zamknout svou kóji. A když se mi podaří nějak zlikvidovat děti, aby za mnou nelezly. Mám jich strašně moc, jen co porodím, už jsem vždycky zase těhotná. Jako bych v sobě už měla předem připravený oplozený vajíčka. Děti mi tu pomalu, ale jistě přibývají, je to k zesílení. Ještě že existujou odběry a občas se nějakýho zbavím!

Cecilka

Ahoj, Cecilko!

Zdá se, že mezi nás dobře zapadneš. Kolik že těch dětí vlastně máš? Holky, napíšu vám, jak jsem zblblá z reklam. Koukla jsem se na píseček naší kočky a tam bylo hovínko. A já jsem viděla, fakt VIDĚLA, na hovínku nápis WHISKAS. Je to možný?

Adéla

Vítám Cecilku a těším se, co zase napíše ze svého života. Ujišťuju tě, Cecilko, že výborně vystihuješ, jak vypadá svět nás matek. Úplně se v tom poznávám! – Sleduj píseček dál, Adélo, je klidně možný, že už se vyráběj takovýchle kočičí konzervy, po kterých zbyde jako konečnej produkt reklama!

To já jsem se zase zúčastnila soutěže o novou Barbii. Šla jsem s dětma do hračkárství a dětičky měly napsat, jakou by si přály barbínu, co ještě neexistuje, aby se dostaly do nějakýho slosování. Tak jsem tam vyplnila: Barbie hrobnice (doplněno rýčkem, krumpáčkem, rakvičkou a pomníčkem), a pak Barbie sadomasochistka (v černým koženým kostýmu dominy s bičem).

Bára

Milé maminky!

To já jsem šťastná, že můžu naplnit svůj úděl ženy. Nevěříte? Vždycky si vzpomenu na všechny ty ubohé trpící matky z chudých zemí Třetího světa, co by jen za to daly, kdyby mohly žít v takovém pohodlí jako já – a hned se cítím spokojená!

Důležitá je také podpora vašich drahých poloviček, že? Zdalipak si hledíte svých manželů? Jistě by si to zasloužili za všechnu svoji námahu, kterou mají s tím, že živí rodinu!

Nezlobte se na mě, že jsem vyjádřila trochu odlišný názor, než je ten váš, a zamyslete se prosím nad tím, co vám říkám!

Vaše Dora

Holky, co říkáte, myslí to ta Dora vážně, anebo nám názorně předvádí, jak jí šibe?

Adéla

Milá Doro!

Máš pravdu, já se také snažím být spokojená s málem. I když můj život je dost jednotvárný. Když se mi nějaké to děťátko narodí, nejdřív musím olízat krev a hleny. To je docela příjemné a dobré. Pak následuje kojení. To také není špatné, protože malé tělíčko je něžné a hřeje – čím jsou starší, tím mají víc energie a jdou člověku víc na nervy, že?

Přála bych si jediné – mít při kojení klid!

Obvykle ale všechny děti najednou řvou, protože si potřebují nějak vybit energii. A dorážejí na mě a tlapkají po mně. Ty jejich upatlané ručičky na mém těle! Pořád něco chtějí a já nevím co. Nemůžu to už vydržet a jen je vztekle odháním. Nesmírně toužím po chvíli klidu a ticha!

Ale nemám se špatně. Každé hnízdo dostává pravidelné přídělky. Najíme se vždycky dosyta, i když většinou jen kukuřičných šišek. A navíc pítí, krém na pleť, nějaké ty hračky. Tak co by člověk ještě mohl chtít? Hračky ovšem dám dětem jen v případě, že mě už omrzí si s nimi hrát. Třeba si strašně ráda jezdím se setrvačnickovým autíčkem. Vrrrr..., to mě baví! Děti se hraček chtějí zmocnit, ale to se se zlou potáží! Jsem přísná, ale spravedlivá. Dám jim pár facek a jezdím si sama. Vrrrrr...

Už musím končit, jde ošetřovatel.

Cecilka

Bravo, Cecilko, úplně mi z toho běhá mráz po zádech!

Pardon, že sama píšu tak normálně, ale řeknu vám, že mě osobně tedy nejvíc dohánějí k šilenství domácí práce.

Vždycky si napíšu seznam, co všechno musím ten den udělat. A pak mě napadá:

- a) nakoupím si na celý týden dopředu!
- b) vyluxuju si na celý týden dopředu!
- c) navařím si na celý týden dopředu!
- d) na týden dopředu nakrmím kočku a navenčím a naprocházím dítě v parku...

Prostě: proč se to všechno nedá udělat nějak efektivněji – jaksí do formy? A pak se na to zvyklo vykašlat? A dělat konečně něco smysluplného? No žejo?

Adéla

To já mám kamarádku, kterou tak šííííleně baví uklízení a vaření a všechno kolem domácnosti, že má dokonce dvě rodiny, který o sobě nevěděj! No fakt! Předstírá, že má spoustu služebních cest a náročnou práci, a místo toho pendluje mezi dvěma domácnostma, a obě má perfektní! No není to tvůj ideál, Dorotko?

Mimochodem, jestli to myslíš s těma kecama o manželovi vážně, tak jsem vzala stopky a měřila jsem, kolik minut se s mužem denně bavím – průměr je 4 min 20 s.

A s těma děťčkama já samozřejmě *vím, co mám správně dělat*. Že se jim mám věnovat a mluvit na ně a zajímat se o ně, to jest furt jim podstrkovat rohlíčky šunčíčky pomerančíčky vitamínky bačkůrky slovníčky plný slovíček housličky flétničky nočníčky no prostě... tak. *Ale já prostě nemůžu*.

Vždycky se stočím do klubíčka, zacpu si uši a urputně si přeju, abych byla sama. Aspoň na pět minut. Samota! Klídek! Ticho! Soustředění! Chvilu zamyšlení!

Bára

Já musím říct, že úplně nejvíc ze všeho toužím po klidu a pořádným spánku. Daleko víc než po nějakým popovídání s nějakým manželem, ať se jdou všichni ti psychologové a manželský poradci zahrabat. Doro, ještě jsi nám o sobě nic nenapsala, jen nás v jednom kuse poučuješ. Jseš nějaká úča nebo co?

Napadá mě, že to příroda možná ale schválně zařídila tak, že ty děti člověka nenechají vyspat a člověk je pak voblbenej a úplně mrtvej a vyčerpanej a díky tomu se ocitne na jejich úrovni – jinak by totiž trpěl ještě víc!

Adéla

Zamyslete se, děvčata, nad tím, jak to neblaze na vaše děti působí, když si ničeho nevážíte a popíráte osvědčené hodnoty – neměly byste raději jít svým dětem příkladem? Co z nich takhle vyroste? Pamatujte, že pevné rodinné zázemí je krajně důležité! A také pamatujte na chudinku Cecilku, v jakých podmínkách musí žít – a takových žen je spousta! Anebo jak těžký život měly naše babičky či prababičky! Dnešní ženy vůbec nedovedou ocenit, o kolik se jejich život zlepšil oproti minulým generacím!

Dora

Mimochodem, Doro, kolik ti je let? Jak starý máš děti? Nic ve zlým, ale nemáš náhodou padesátiletýho synáčka jedináčka, kterýho dodneška rozmazluješ?

Jinak – prosím tebe, ty si fakt myslíš, že Cecilka píše PRAVDU? To snad ne! Kdyby to myslela vážně, tak bychom se musely sebrat a na fleku ji běžet vysvobodit!

Cecilko, prosím prosím, napiš nám, že je to jen legrace, mně se upřímně řečeno docela uleví!

Bára

Připojuju se. Cecilko, ozvi se nám a přiznej, že to byla sranda! Nebo se začnu bát!

Holky, když už jsme u těch starejch dobrejch časů. Ted' jsem četla jednu starou knížku a úplně mě to praštilo do očí: ten život fakt není to, co bejval! Nám všechno profičí před očima, ale nic z toho nemáme. Kdežto oni všechno vnímali tak DLOUHO A DŮKLADNĚ, až si to fakt zažili. Třeba ten spisovatel šel po ulici. Ne jako když já jdu po ulici, on OPRAVDU šel ulicí a každej záblesk pohledu a každá vůně nebo pach pro něj měly svůj význam. Když já jdu po ulici, tak vnímám útržky

reklam, útržky hudby, útržky novinových zpráv, vzpomínek na filmy, obrazy, reklamní šoty, který na mě nedávno někde zaútočily... Ten spisovatel si večer *rozsvěcel lampu a četl*. Vyhlížel oknem na ulici do *padajícího sněhu*. Vešel do kavárny a seděl na *odřené plyšový pohovce*. A tak dále.

Chápete to? Dneska už padající sněh, lampa ani plyšová pohovka nemají ten význam. A i kdyby se o to člověk snažil, tak to stejně dlouho nevydrží. Všichni se pořád perou o vaši pozornost, dorážejí na vás, ne nechají vás chvíli v klidu.

Klid. Božské klídek! O tom to všechno je.

Adéla

Milé kamarádky!

Omlouvám se za delší odmlku. Vyměnili nám ošetřovatele, ale už jsem přišla na to, kam schovává klíčky a jaké heslo má na počítači. Nemyslete si, že já mám nějaký klid! I když mám všechno zaopatření a nemusím se o nic starat! Jednu dobu do mě děti zapichovaly špendlíky, ani nevím, kde je vzaly, asi z nástěnky v kóji ošetřovatele. Nakonec jsem jim všechny sebrala a vyhodila co nejdál od klece. Brzy na ně zapomněly. Inu děti. Ale jak mě píchaly, hodně jsem krvácela. Asi mám špatnou srážlivost krve, nebralo to konce.

Chcete, abych vám napsala něco víc o tom, jak žiju. Nejhuř se cítím vždycky před odběrem: v hlavě mě bodá tak strašně, jako by mi tam vybuchovaly nálože. Myslím, že se tak chovatelé snaží matky přimět k tomu, aby samy dávaly děti k odběrům – ale já bych jim je ochotně odevzdala i bez toho mučení. Ty nejstarší jsou totiž moji praví trýznitelé.

Děti se odebírají velikou rourou, která je prostě a jednoduše vysaje. Kývá se mi nad hlavou a šklebí své temné ústí, nedivím se, že se dětem nechce dovnitř. Lačně bzučí a já jsem nepříčetná bolestí. Ta mě okamžitě přejde, jen jakmile nacpu některé dítě do roury. Naposledy jsem s velkou námahou chytila Červenáka, byl už hodně veliký a těžko jsem ho zvládala. Měl nápadně rudou barvu kůže, snad proto, že se skoro neustále vztekal. Do roury se mu vůbec nechtělo! Zmítal se a škubal, ale nakonec jsem ho tam přece jen vpravila. Utržila jsem ovšem několik modřin, jak kolem sebe zlostně kopal. A Křivohubka mi rozškrábala do krve stehna; hned se dovтіpila, že přijde o parťáka do těch svých uhozených, uřvaných her!

Kdo ví, co se s nimi děje po odběru. Říká se, že jdou na nějaké pokusy. Nebo taky že je tohle vlastně farma na produkci lidských orgánů. Nevím. Vůbec si nevzpomínám, co se mnou bylo předtím, než jsem se tu ocitla. Nepamatuju se, že bych prožila dětství v podobném kotci, ani kdekoli jinde. Strašně ráda vám píšu, protože jinak ani nemohu používat všechna slova, která mi přicházejí na mysl.

Končím. V kotci nesnesitelně vriskají Ploskolebý a Hydrocefal. Bojím se, že se zabijí.

Cecilka

Proboha, Cecilko, to už snad ani není legrace, člověku z toho jde mráz po zádech! – K tomu, jaký byl svět dřív: jasně že jinej, ale... všimly jste si, že lidi dost často mlčeli? Hlavně dospělí, když se jich na něco ptaly děti? Pokud si z nich rovnou jenom neutahovali? Pamatuju se, jak jsem jednou jako malá holčička sebrala odvahu a šla jsem do místního jezdeckýho oddílu a tam jsem pípla: „Já bych chtěla jezdit na koni!“ Takovej hromotluk tam stál u kupy sena ve stodole, nevím, jestli to byl trenér nebo co, ale odpovědět mi moh, ne? Aspoň mě moh poslat za někým jiným nebo co já vím. Ale on nic – mlčel. Strašně mě to zdeprimovalo. A to nebyl jedinej případ. Děti měly prostě mlčet a poslouchat. A dospělí se k nim nechovali ani trochu zdvořile. Pamatujete se na to taky?

Nebo čím nás děsily a strašily naše mámy – a čím my strašíme a deptáme zase ty naše děti, žejo? Co si o tom myslíte?

Třeba jsem s dětičkama vymyslela, že půjdeme do parku krmit důchodce. No já vím, že je to drsný..., ale vlastně to vymyslel ten starší a myslel to dobře. Že jako každej bude mít svýho důchodce, o kterýho se bude starat – děti mu budou nosit oříšky a tak... Nebo přišel na to, že se západáci srocují a odlétají do teplých krajín – když jsme viděli skupiny turistů čekající u autobusů. Tak jsem mu to nevymlouvala.

Bára

Holky, já můžu říct, že mám se svou matkou nevyřízený účty!

Celej život byla studená jako vyždímanej hadr, otravná jako burzovní zpráva, vysušená jako loňskej podzimní list – anebo papír, co projde

laserovou tiskárnou – všimly jste si, jak je vysušený? V životě pro mě neměla nic než suchý poučky..., tohle musíš, tohle nesmíš..., nebyla to ta STRAŠNÁ konvenční matka, co by mě hlídala, *kamdeš? kamdeš? kdyse-vrátíš? cotambudešdělat? skymtamdeš???* Ale s tou by dejme tomu byla zábava, protože by mi zase uštědřovala konvenční moudra, jako: – *Holka si musí dávat bacha, aby si nezahladala, chápeš...?* (cudné zapření) – *Nééé abys s ním šla domů, a kór né první večer!*

Holky, víte, že mi tohle docela chybělo? Samozřejmě že mám mozek a vím sama, co mám dělat, ale ten bezvadnej pocit, že nějaká matka kvoká a hlídá vás a žije tak nějak *za vás a místo vás, v zastoupení*, takže si vlastně můžete tak trochu dáchnout..., jojo.

Adéla

Milé kamarádky, doufám, že vás moc nenudím, ale zase jsem se dostala k počítači! Myslím, že já jsem docela průměrná matka, aspoň pokud dohlédnu do sousedních kotců, vypadá to všude dost podobně.

Tak třeba teď – strašlivé vriskání, bojový řev a kvílení Křivohubky, Alergika, Pidinožky a Chmýříčky. Kolik jich vlastně mám dohromady? Nějak se jich pořád nemůžu dopočítat. Asi osm nebo devět? Uvnitř v břiše mě něžně kope další. Jojo. Čím jsou starší, tím je to s nimi horší. Ploskolebý s Alergikem se dnes strašně servali, Alergik byl úplně fialový, jak brečel, řval a dusil se přitom, Ploskolebý zase zmodral vzteky a vydával rytmické, agresivní skřeky. Už jsem to nemohla vydržet a trochu jsem mu otloukla hlavu o kachlíkovou stěnu hnízda. Nic se mu nestalo, odnesl to jen několika menšími krvavými šrámy a aspoň byl chvíli klid. I když ne moc dlouho, to si zase nemyslete. Já nikdy žádné dítě doopravdy nepoškodím, myslím, že by se na mě chovatelé za to asi zlobili.

Ale i já se mám ještě v životě nač těšit. Vypozorovala jsem, že v některých hnízdech starší samice přestávají rodit. Děti jsou jim postupně odebírány a ony zůstávají v hnízdech se snižujícím se počtem potomků, až nakonec jen s jediným! Teprve s posledním dítětem je odstraněna i samice. A právě k tomuto poslednímu, klidnému období mého života upínám své naděje. Víím, že to nepotrvá dlouho, ale přece jen to bude určitá odměna za moji celoživotní tvrdou námahu.

Cecilka

Jojo. Děti jsou fakt nesnesitelný. Problém je podle mě v tomhle: v první fázi se zavedla permissivní výchova a v druhý fázi pak lidi přestali mít děti, jelikož jsou nesnesitelný.

Matky jsou taky nesnesitelný. Všimly jste si, že ženy v klimakteriu se méně vlastně v muže, jenomže se tomu usilovně bránějí? Podle mě je chyba právě v tom, že se tomu nepoddají. Ženám po čtyřicítce rostou chlupy, vousy, hrubne jim hlas..., ale ony se nezačnou chovat rázně a rozhodně jako muži! Naopak se směšně šminkují a ztrapňují se! Dokonce myslím, že radši podvědomě tloustnou – proto, aby se proboha nestaly mužatkama!

Bára

Milá Adéla a Báro!

Tady je Dora, ale vlastně se vůbec nejmenuju Dora. Jsem dvaadvacetiletý svobodný počítačový technik František N. Prozrazuju vám to proto, abyste mi věřily. Situace je vážná! Okamžitě tenhle chat zrušte, vymažte a zapomeňte na něj! Šel jsem po té Cecilce a dostal jsem se k tajné farmě s lidskými orgány. Samozřejmě je to kryté něčím jiným, ale... Radši vám hned dávám echo, všechno mažu a mizím ze scény!

Buďte proboha opatrné, ať neskončíte jako Cecilka!

Dora alias Franta

Ty, Báro, věříš mu? Není to nějaký cvok? Nepočkáme, jestli se Cecilka ještě ozve? Cecilko, napiš nám, že jsi v pořádku! Je to důležitý! Děsí mě to!

Adéla

Taky si tu Cecilku moh vymyslet on, co? I když pochybuju, že by to dovedl. Jsem z toho příšerně nervózní. Co když je to pravda? Ale netuším, jak bychom jí mohly pomoci, pokud to přece jen nebyl fór. Zdálo se, že má Cecilka dost vymytený mozek, ale vyjadřovala se v pohodě, jako my..., co myslíš, odkud ty matky berou? – Ale ne, fuj, ten Franta si z nás určitě vystřelil! – Myslíš, že by nám to někdo uvěřil, kdybychom to pro jistotu nahlásily? Co budeme dělat?

Bára

NALÉHAVÉ - OKAMŽITĚ VYZVEDNOUT!

Už se tři dny neozvala, je mi to fakt divný. A ten Franta alias Dora se tvářil, jako by mu u zadku hořela koudel, co? Pak že mužský nejsou hysterický!

Báro! Před vchodem do našeho domku zastavila strašně divná dodávka - jako sanitka - a dobývají se sem podivný týpky, vypadají jako zdravotníci, ale maj psy..., jestli se ti neozvu, tak

NALÉHAVÉ - OKAMŽITĚ VYZVEDNOUT!

(1999)

4. ANALIZA PRIJEVODA

Jezik je sredstvo međusobne komunikacije i sporazumijevanja ljudi. Svaki je jezik drugačiji i jedinstven, iz čega je i proizašla potreba za prevođenjem i prevoditeljima. Prevođenje je teško jednoznačno odrediti, tako da precizna i jedinstvena definicija zapravo ne postoji, već ona ovisi o različitim pristupima samom prevođenju.

Prema Kseniji Premur (1998: 17) prevođenje je proces pretvaranja i preoblikovanja poruke koja je izvorno kodirana u jednom jeziku odgovarajućim ekvivalentima ciljnog jezika, pri čemu oblik i sadržaj poruke moraju zadržati što više svoje izvornosti, načina na koji je poruka poslala i odgovarajućeg razumijevanja. No prevođenje nije tek obična zamjena koda. Mirko Gojmerac (1995: 23) ističe da se ne radi samo o transkodiranju riječi ili rečenica, nego o nastojanju da se kompleksnim činom u promijenjenim jezičnim i kulturnim uvjetima pronađu adekvatne formulacije koje će izraziti smisao ili sadržaj izvornog teksta u skladu sa svrhom prijevoda i očekivanjima čitatelja. Prevoditi se dakle ne može mehanički samim prebacivanjem riječi iz jednog jezika u drugi. Jiří Levý (1982: 55) ističe da je glavni razlog tome to što jezik originala i prijevoda nikada nisu neposredno podudarni pa njihove lingvističke mogućnosti nisu „ekvivalentne“.

Smisao prevođenja dakle nije mehanička kopija teksta. Ono što je zapravo najvažnije jest da prijevod na čitatelja ostavi isti učinak kakav ima i original, pa makar i drugačijim umjetničkim sredstvima nego što je to u originalu. Bohumil Mathesius (1996: 190) podupire ovu tvrdnju ističući da je glavni i najvažniji zadatak prevoditelja zahvatiti autorovu svjesnu i podsvjesnu namjeru, probuditi napetost koju je on zamislio te izazvati idejni i umjetnički dojam kakav ima njegovo originalno djelo.

Kako bi prijevod postigao isti učinak kakav ima original, prevoditelj u obzir mora uzeti i čitatelja za kojeg prevodi. Mora računati s čitateljem koji ima drugu mjeru znanja i estetskog iskustva od čitatelja originala pa u mehaničkoj kopiji teksta puno toga ne bi razumio ili bi krivo protumačio. Levý (1982: 71) stoga ističe da prevoditeljev zadatak nije da sačuva sve formalne crte originala, već njihovu estetsku i smislenu kvalitetu.

Kada se govori o prevođenju često se postavlja pitanje je li ono zanat ili umjetnost. Otokar Fisher definirao je prevođenje kao djelatnost koja je zapravo na granici znanosti i umjetnosti jer iako je traženje jezičnih ekvivalenata, koje spada u djelokrug jezikoslovlja,

velik dio posla prevoditelja, sastavni dio prevođenja čine i elementi koji pripadaju području umjetnosti, kao što su izbor interpretacijskog stava, prenošenje umjetničke stvarnosti originala i njegove stilistike u novu kulturnu sredinu i sl. Prema Levýju (1982: 65) zanat završava, a umjetnost počinje tamo gdje prevoditelju na raspolaganju stoji obilje stilskih mogućnosti i gdje on može birati što najbolje odgovara kontekstu.

Cilj prevoditeljskog posla nije stvaranje novog djela, već reprodukcija, odnosno shvaćanje, očuvanje i prenošenje originala. Levý (1982: 68) stoga smatra da je prijevod kao djelo umjetnička reprodukcija, a prevođenje kao proces originalno stvaranje. Prevođenje shvaća kao originalno stvaranje jer se u procesu prevođenja materijal jednog jezika zamjenjuje materijalom drugog pri čemu sva jezična umjetnička sredstva prevoditelj stvara sam, na materinjem jeziku nanovo. Slično ističe i Irena Lukšić (1995: 179) prema kojoj je prevoditelj stvaralac, a prevođenje reproduksijsko-modifikacijski proces: izvornik se reproducira u novom tekstu, ali uz modifikaciju kojoj je uzrok prijelaz izvornika u drugu jezičnu i kulturnu situaciju.

Osnovni je problem prevođenja problem vjernosti reprodukcije. Proturječnost između dviju normi u prevođenju, tzv. prevoditeljske točnosti (vjernosti) i slobode (estetike), oduvijek je prisutna. Dok norma točnosti zahtijeva doslovan prijevod i dopušta samo zamjenu jezičnog materijala, norma slobode usmjerava se na ono opće, odnosno na zadržavanje općeg sadržaja i forme (Levý, 1982: 71).

Sloboda prijevoda osobito dolazi do izražaja prilikom prevođenja književnih djela. Književni su prijevodi sami po sebi daleko složeniji i problematičniji za prevođenje od uporabnih tekstova jer za njihovo prevođenje nema čvrsto ustanovljene metodologije. Jezik književnih djela odlikuje se visokim stupnjem individualnosti i originalnosti, a ponekad i odstupanjem od jezičnih normi pa književno prevođenje ne može biti puko prebacivanje teksta iz jednog jezika u drugi. Osim toga, književni tekst zahtijeva i prenošenje autorovog stila. Specifičnost književnog prijevoda je zapravo u tome da prevoditelj teži postizanju istog estetskog učinka kakav pruža original (Žagar-Šošćarić i Čuljat, 2014: 113).

Prijevod je uvijek u većoj ili manjoj mjeri interpretacija. Da bi ta prevoditeljska interpretacija bila ispravna, njeno polazište moraju biti osnovne crte djela, a njen cilj očuvanje njegove objektivne vrijednosti. Prevoditelj stoga mora svesti svoje subjektivne intervencije u tekstu na minimum i maksimalno se približiti objektivnoj suštini prevođenog djela. Iz toga proizlazi zaključak da je prevoditelj bolji što je njegovo sudjelovanje u djelu neprimjetnije

(Levý, 1982: 96). U skladu s tim Umberto Eco (2006: 217) ističe da je ideal prevođenja iskazati na drugom jeziku ništa manje, ali i ništa više od izvornog teksta.

U ovom će poglavlju biti iznesena analiza prijevoda dviju odabranih pripovijetki. Na teorijskoj podlozi i pomoću konkretnih primjera obradit će se specifični fenomeni i problemi koji su se u procesu prevođenja pojavili. Analiza je podijeljena na dva osnovna poglavlja: Elementi kulture i Jezični problemi, te na daljnja potpoglavlja. Iako su kultura i jezik neraskidivo povezani i njihovi se elementi u svakom tekstu neizbježno isprepliću, u ovoj su analizi podijeljeni u zasebna poglavlja, ponajprije radi preglednijeg i djelotvornijeg prikaza.

U poglavlju Elementi kulture najprije će se izložiti teorijska podloga na temelju koje će biti obrađeni elementi kulture te njihova uloga i problematika u procesu prevođenja. Poseban će naglasak biti na elementima koji su se pokazali kao najproblematičniji za prevođenje kao što su nepodudarni elementi kulture te vlastita imena. Poglavlje Jezični problemi bavit će se problematičnim pojavama u prevođenju koje se odnose na sam jezik. Problematika će također biti obrađena na temelju teorijske podloge te na primjerima specifičnih i problematičnih jezičnih pojava iz samih pripovijetki. S posebnom će pažnjom biti obrađen općečeški supstandard, odnosno *obecná čeština*, kao fenomen češkog jezika koji je osobito zahtjevan za prevođenje.

4.1. Elementi kulture

Svaki je jezik dio određene kulture i civilizacije koja se prevođenjem prenosi pripadnicima neke druge kulture i civilizacije. Zbog toga na prevođenje ne možemo gledati isključivo kao na prijenos iz jednog jezika u drugi. Prema Vladmiru Iviru (2002: 118) svako je prevođenje zapravo prevođenje kultura i pokušaj da se premosti jaz između dviju kultura. Tekst uvijek nastaje kao dio neke kulture i u sebi neizbježno sadrži elemente te kulture, a upravo su ti elementi glavni uzrok poteškoća pri prevođenju.

Jezik i kultura neraskidivo su povezani pa su samim time duboko povezani i prevođenje i kultura. Prevoditelj igra ulogu kulturnog posrednika i elementi kulture jednako su važni kao i leksički aspekti, što znači da oba područja treba uzeti u obzir. Razlike u kulturama prevoditelju stvaraju više poteškoća nego razlike u jezičnim strukturama pa je stoga za dobar prijevod važno da prevoditelj osim jezične kompetencije posjeduje i

kulturološku kompetenciju, odnosno da osim dobrog poznavanja jezika dobro poznaje obje kulture i civilizacije (Maričić, 1995: 453).

Iako su kultura i jezik oduvijek bili neodvojivi, prevođenje se dugo smatralo izričito lingvističkom djelatnošću. Ali potreba kulturološke kompetencije prevoditelja sve se više naglašava i polazi se od toga da uspješnost prijevoda uvelike ovisi o njegovoj sposobnosti da stvori podudarnost između izvornog teksta i prijevoda u kojem vlada koherentnost između teksta, jezika i kulture (Stojić i Brala-Vukanović, 2014: 409).

Češka i hrvatska kultura relativno su bliske, ali koliko god kulture koje se u prijevodu susreću bile bliske, nemoguće je očekivati njihovu potpunu ekvivalenciju jer svaka ima svoje specifične elemente koji su rezultat povijesti i tradicije pa ta bliskost ne znači nužno i lakše prevođenje. Činjenica je da se u prijevodu ne mogu sačuvati svi elementi originala koji sadrže određenu kulturnu i nacionalnu specifičnost, ali to nije ni nužno. Levý (1982: 111) ističe da ne treba inzistirati na identičnosti onoga što dobiva čitatelj prijevoda s onim što dobiva čitatelj originala, već je bitno izazvati kod čitatelja dojam, iluziju određene povijesne, nacionalne i kulturne sredine. Treba dakle težiti onome što je već ranije istaknuto kao cilj prevođenja, a to je da prijevod na čitatelja ostavlja isti dojam kao što ga ostavlja izvorno djelo.

4.1.1. Nepodudarni elementi kulture

Već je spomenuto da razlike u kulturama prevoditelju stvaraju više poteškoća nego razlike u jezičnim strukturama. Najveće teškoće pritom nastaju onda kada prevoditelj treba prenijeti elemente kulture koji se u dvije kulture ne podudaraju jer druga kultura obično te elemente ne poznaje pa tako nema ni razvijenih jezičnih sredstava za njihovo izražavanje. Vladimir Ivir (1984: 62) ističe da u takvim situacijama obavijest neće nikada biti u potpunosti prenesena i taj element čitatelju prijevoda nikada neće biti tako blizak kao što je čitatelju izvornika. Područja u kojima se prevoditelj susreće s takvim elementima i pojavama koje ne postoje u njegovoj kulturi ima puno. U tu kategoriju spadaju vlastita imena, životno okruženje i stanovanje, škola i izobrazba, hrana i jela, tradicije, običaji, društvene konvencije, umjetnost i povijest zemlje i sl. Kako bi se ti elementi prenijeli u ciljni tekst, potrebno ih je modificirati ili objasniti. Ponekad prevoditelj može dati dodatno objašnjenje u zagradama ili fusnotama ili umjesto izraza koristiti samo parafrazu ili objašnjenje, a ako procijeni da element nije nužan

da bi se razumio tekst, nekada ga može i potpuno izostaviti (Stojić i Brala-Vukanović, 2014: 420).

Ne postoji jedinstven recept za djelotvorno prevođenje termina koji su kulturno vezani. Većinom je odluka ostavljena slobodnom odlučivanju prevoditelja. Važan faktor pri odabiru postupaka za prijevod nepodudarnih elemenata kulture je njihova komunikacijska funkcija. Ako je element u fokusu komunikacije, onda on zahtijeva prikladan kulturni transfer u prijevodu. Kada je specifičan element kulture samo pozadina za komunikaciju prevoditelj može upotrijebiti supstituciju, odnosno zamjenu elementa kulture, čime žrtvuje okus kulture izvorišnog jezika u svrhu neometanog primanja namjere originalnog teksta. Za postupak zamjene prevoditelj se odlučuje kada koncept postoji i u izvornoj i u kulturi koja prima, ali podudarnost nije potpuna. Prevoditelj pritom mora odvagati do koje mjere može ići zamjena, a da se ne naruši značenje ni komunikacijska vrijednost poruke (Ivir, 2002: 121).

Radnja pripovijetki *Stabložena* i *Drage mame!* nije neposredno vezana uz češko podneblje pa češka sredina u njima nije toliko naglašena. S obzirom na tu činjenicu u pripovijetkama ne nailazimo na velik broj specifičnih elemenata češke kulture. Međutim, elementi kulture neizbježan su dio svakog teksta pa se tako u ovim pripovijetkama spominju nazivi jela, odnosno hrane koja je specifična za češku kulturu i koja je samim time problematična za prevođenje.

Nazivi hrane i jela predstavljaju jednu od već spomenutih kategorija nepodudarnih elemenata kulture koji često u jeziku na koji se prevodi nemaju svojih ekvivalenata jer druga kultura te elemente ne poznaje pa nema ni odgovarajuće nazive za njih. Tako se u pripovijetci *Stabložena* pojavljuje češki naziv *placka* što je prema rječniku književnog češkog jezika *pečeno ili prženo jelo od tijesta razvaljanog u obliku kruga*². U hrvatskoj kulturi, odnosno hrvatskoj kuhinji postoje jela koja su slična ovome, kao što su na primjer popečci, pogačice ili neke varijante slanih palačinki, ali u hrvatskom jeziku ipak ne postoji riječ koja bi bila potpuni ekvivalent češke riječi *placka*. S obzirom da je češka *placka* uglavnom slano jelo napravljeno od krumpira ili kukuruznog brašna, odluka je na kraju pala na riječ *lepinja* jer iako je to prije svega vrsta kruha, jelo je od tijesta u obliku kruga koje se peče. Riječ *placka* u samom tekstu nije u fokusu komunikacije, već se spominje usputno tako da je u ovom slučaju supstitucija, odnosno zamjena nazivom jela koje je hrvatskom čitatelju blisko i poznato, iako

---

² *Slovník spisovného jazyka českého* (<http://ssjc.ujc.cas.cz/>).

ne prenosi u potpunosti isto značenje, prikladna jer se time ne narušava cjelokupni smisao teksta ni komunikacijska vrijednost poruke.

U drugoj se pripovijetci spominje još jedan naziv specifičnog češkog jela, a to su *kukuříčny šišky*. *Šišky* su prema rječniku književnog češkog jezika *jelo od tijesta, najčešće u obliku malih češera*³. Primarno značenje češke riječi *šiška* zapravo je *češer*, ali se u ovom slučaju taj doslovan prijevod nikako nije mogao iskoristiti jer bi *kukuruzni češeri* za hrvatskog čitatelja bili nerazumljiv pojam koji kao takav u jeziku uopće ne postoji, a time bi se narušio smisao i značenje poruke. Ni u ovom slučaju element kulture nije bio u fokusu komunikacije pa je upotrijebljena supstitucija i *kukuříčny šišky* prevedeni su kao *kukuruzni valjušci* iz razloga što je *valjušak* u hrvatskom jeziku *duguljasti komadić izvaljana tijesta koji se kuha*⁴ pa je značenje koje se prenosi zapravo dosta slično.

4.1.2. Vlastita imena

Vlastita imena također spadaju u elemente kulture koji prevoditeljima stvaraju poteškoće u prevođenju. Prema pravilu hrvatskog pravopisa strana vlastita imena u nominativu se pišu kao u izvornom jeziku, a u ostalim se padežima dodaju hrvatski nastavci i imena se sklanjaju prema gramatičkim pravilima hrvatskoga jezika⁵. U prijevodima pripovijetki bi stoga imena protagonista trebalo ostaviti u izvornom obliku, s tim da se u ostalim padežima dodaju hrvatski gramatički nastavci. To je s većinom imena likova i napravljeno, ali ovo se pravilo ipak nije moglo primijeniti na sva imena s kojima se u ovim pripovijetkama susrećemo.

Vlastita imena ne moraju uvijek biti samo u službi imenovanja neke osobe, životinje, predmeta ili mjesta, već mogu imati za tekst relevantno značenje, a kada je to značenje u izravnoj vezi s karakteristikama lika ono se mora zadržati (Maček, 1995: 186). Levý (1982: 105) smatra da je pri prevođenju važno prenijeti značenje imena samo u onoj mjeri u kojoj ono u djelu igra konstruktivnu ulogu. Ne prevode se dakle sva imena koja posjeduju semantiku, već samo ona čija se semantika koristi kao izražajno sredstvo. Upravo su takva imena nekih od likova u ovim pripovijetkama što je značilo da se ona nisu mogla samo zadržati u izvornom obliku, već ih je trebalo na neki način prevesti i prilagoditi.

---

³ *Slovník spisovného jazyka českého* (<http://ssjc.ujc.cas.cz/>).

⁴ *Hrvatski jezični portal* (<http://hjp.znanje.hr/>).

⁵ *Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* (<http://pravopis.hr/>).

U pripovijetci *Stabložena* većina likova zapravo su stabla koja su personificirana te imaju svoja vlastita imena. Autorica je ta imena kreirala na različite načine, uglavnom kombinirajući nazive stabala ili biljaka sa tipičnim nastavcima za češka vlastita imena. Kada bi se takva imena zadržala u izvornom obliku, izgubilo bi se njihovo značenje koje je u izravnoj vezi s obilježjima lika. Tako je, na primjer, ime glavne junakinje pripovijetke *Doubravka* od češke riječi *dub*, odnosno *doubek* što znači hrast. S obzirom da glavni lik i jest stablo hrasta, značenje njenog imena bilo je potrebno prenijeti u prijevod. U ovom je slučaju to bilo relativno jednostavno jer u hrvatskom jeziku postoji slično žensko ime – *Dubravka* koje u sebi sadržava isto značenje jer je *dub*, iako zastarjela, riječ za hrast koja je većini ljudi poznata. Ime jednog od ženskih likova, odnosno jednog od stabala je *Haluzka*, što u češkom jeziku doslovno znači *grančica*. To je ime koje se u češkom inače ne koristi kao vlastito ime i autorica ga je upotrijebila samo u ovom kontekstu pa je ono doslovno prevedeno kao *Grančica*. Isto je napravljeno i s likom imena *Lasička* koje je prevedeno kao *Lasica*. Sljedeće ime čije je značenje trebalo zadržati bilo je *Květnice*, što je u češkom zastarjela riječ za cvjetnjak, odnosno vrt sa cvijećem. Pošto je lik ženski, ime je prilagođeno u *Cvijeta*, što je zapravo uobičajeno hrvatsko ime, ali u svom značenju zadržava referenciju na cvijeće, što je u ovom slučaju bio cilj očuvati. Ime *Javorka* zadržano je u izvornom obliku jer riječ *javor* u hrvatskom i češkom ima jednako značenje. Imena preostalih „ljudskih“ likova u pripovijetci također su zadržana u izvornom obliku – *Siloboj*, *Milivoj*, *Mlada*, uz sklanjanje po pravilima hrvatskog jezika. Nije ih bilo potrebno prevoditi ili prilagođavati jer njihova imena i u svom izvornom obliku zadržavaju slična značenja: *Siloboj* kao silan i borben mladić, *Milivoj* kao mio i drag te *Mlada* kao mlada djevojka. Jedino je ime *Žibřid* prilagođeno hrvatskom izgovoru i grafici kako bi bilo u skladu s ostalim imenima koja su prevedena ili prilagođena, tako da u prijevodu ono glasi *Žibrid*.

U pripovijetci *Drage mame!* imena glavnih protagonista zadržana su u izvornom obliku kao uobičajena češka vlastita imena, sa svim češkim dijakritičkim znakovima – *Bára*, *Adéla*, *Cecilka*, *Dora*, *František*. No problem se pojavio u prevođenju imena djece jedne od navedenih majki. Njena djeca naime nemaju tipična češka vlastita imena, nego su im imena kreirana kao složenice od riječi koje su nositelji njihovih karakteristika. Takva se imena dakle nisu mogla samo zadržati u izvornom obliku jer bi se izgubilo njihovo značenje koje je relevantno za sam tekst. U prijevodu se stoga nastojalo što vjernije zadržati značenje koje ta imena nose, uz prilagodbu hrvatskom jeziku. Tako je *Červenák* preveden kao *Crvendać*,

Křivohubka kao *Krivogubica*, *Ploskolebý* kao *Plosnatoglavi*, *Hydrocefal* kao *Hidrocefal*, *Alergik* kao *Alergičar*, *Pidinožka* kao *Patuljastonožac* te *Chmýřička* kao *Paperjasta*.

4.2. Jezični problemi

Češka jezična situacija posebna je po tome što u češkom jeziku postoje dvije središnje jezične formacije. To su književni jezik (*spisovný jazyk*) i općečeški jezik (*obecná čeština*) i oba se temelje na srednjočeškoj dijalektalnoj osnovici (Ribarova, S. i Ribarova, Z., 2015: 447).

Književni češki jezik kodificirani je oblik češkog nacionalnog jezika koji se koristi u službenim dokumentima, službenoj komunikaciji i u medijima te ima svoju normu koja određuje pravila pisanja, ali i pravilan izgovor. Kodifikacija književnog jezika opisana je u Pravilima češkog pravopisa (*Pravidla českého pravopisu*), rječnicima književnog češkog jezika (*Slovník spisovného jazyka českého* i *Slovník spisovné češtiny*) i normativnim gramatikama (Molnarová, 2009: 10).

Pisana i govorna forma češkog književnog jezika nisu u potpunosti identične. U pisanoj se formi kodifikacija potpuno ostvaruje te uključuje i gramatička sredstva i varijante koje nose stilsko obilježje „knjiškosti“ ili čak zastarjelosti. U govoru se umjesto njih koriste njihove žive, govorne varijante, koje iako su sastavni dio norme, nisu uvijek i dio kodifikacije. Razgovorni oblik književnog jezika koristi se u poluslužbenim, odnosno neslužbenim usmenim govorima (Ribarova, S. i Ribarova, Z., 2015: 447).

Što se tiče neknjiževnih jezičnih oblika, jedan od njih čine narječja, odnosno dijalekti koje možemo definirati kao teritorijalno ograničene neknjiževne jezične oblike. Pojam narječja obično se koristi za mala područja, a na većim područjima, gdje se male razlike izjednačavaju, nastaje nadnarječje, odnosno interdijalekt (Molnarová, 2009: 10). Najznačajniji u češkom jeziku je *obecná čeština* ili općečeški supstandard. Općečeški supstandard samostalna je neknjiževna funkcionalna forma češkog jezika i osnovna je forma izražavanja u svakodnevnoj usmenoj komunikaciji. Često se može čuti i u sredstvima javne komunikacije, posebice u spontanim i unaprijed nepripremljenim nastupima, a koristi se i u književnosti (Ribarova, S. i Ribarova, Z., 2015: 447).

Sastavni dio češkog jezika su i specifični slojevi koji nemaju karakter strukturnih oblika, već se radi o riječima koje su uglavnom društveno ograničene i neknjiževnog su ili razgovornog oblika. Realiziraju se u svakodnevnom, najčešće poluslužbenom i neslužbenom razgovoru između ljudi koji su vezani istim radnim okruženjem ili istim područjem interesa. Ovdje spadaju sleng, žargon, argot te profesionalizmi (Molnarová, 2009: 11).

Razlike između navedenih oblika češkog jezika mogu se ilustrirati sljedećim pregledom (Molnarová, 2009: 11):

<i>dívat se</i>	književni izraz (<i>spisovná čeština</i>)
<i>koukat se</i>	razgovorni izraz (<i>hovorová čeština</i>)
<i>čumět</i>	općečeški supstandard (<i>obecná čeština</i>)
<i>vejrat</i>	neknjiževni izraz (<i>nepisovná čeština</i>).

4.2.1. Prevođenje općečeškog supstandarda

Općečeški supstandard je kao samostalna naddijalektna formacija češkog jezika problematičan za prevođenje jer u hrvatskom ne postoji njegov ekvivalent. Prevoditelj stoga mora odabrati neki oblik jezika koji će kod čitatelja izazvati dojam sličan onome kakav taj jezik ostavlja na čitatelja originala. Za prevođenje općečeškog supstandarda na hrvatski jezik može se izdvojiti nekoliko mogućih rješenja.

Prva je opcija prevođenje hrvatskim standardnim jezikom. Hrvatski standardni jezik zapravo je ekvivalent književnom češkom jeziku, ali ovakav pristup može biti prikladan onda kada se supstandard u originalu pojavljuje sporedno, dakle kada nije izravan nositelj kulturnih obilježja češke sredine. Ako se tekst prevede hrvatskim standardnim jezikom on će imati neutralan ton u kojem je jezik samo nositelj poruke, a ne izražajno sredstvo kojim se prenose karakteristike likova, mjesta radnje ili same radnje. S obzirom na to, prijevod na hrvatski standardni jezik nije prikladan u situacijama kada je govor općečeškim supstandardom važan dio djela kao cjeline i kada ima izravan utjecaj na njegov cjelokupni smisao.

Druga mogućnost je da se općečeški prevede jednim od hrvatskih (inter)dijalekata. Problem pritom nastaje zbog toga što svaki dijalekt u sebi nosi obilježja područja na kojem se govori i kod čitatelja neizbježno izaziva određene asocijacije koje čitatelj originalnog teksta

nije imao, budući da općečeški nije konkretno vezan uz određeni dio Češke. Korištenjem hrvatskih dijalekta u prijevodu gubi se poveznica s češkim okruženjem i kulturom jer se radnja premješta na određeno područje u kojem se odabrani dijalekt govori. Levý (1982: 122) smatra da su konkretni dijalekti pretijesno vezani uz određeni kraj da bi se mogli primijeniti za supstituciju. Po njegovom mišljenju kod prevođenja dijalekata, odnosno u ovom slučaju naddijalekta, najbolje bi bilo upotrijebiti dovoljno neutralne izraze koji nisu karakteristični za neki određeni dijalekt, ali ipak imaju osobitosti koje dijeli nekoliko dijalekata pa se neće osjetiti kao svojina nekog određenog lokaliteta.

Na tragu ovog Levýjevog razmišljanja je treća opcija za prevođenje općečeškog jezika, a to je upotreba hrvatskog razgovornog jezika kao varijante jezika koja se upotrebljava u svakodnevnoj, spontanij komunikaciji u obitelji, među prijateljima i poznanicima. Razgovorni jezik je pogodan jer nije konkretno vezan uz određeni dijalekt ili područje Hrvatske, ali ipak ima svoje osobitosti u odnosu na standardni jezik.

Za odabir jedne od navedenih opcija potrebno je najprije osvijestiti kakvu ulogu supstandard ima u originalu – pojavljuje li se u pozadini ili je važan dio cjeline kao nositelj kulturnih obilježja češke sredine. Prva od odabranih pripovijetki (*Stabložena*) pisana je književnim češkim jezikom (*spisovná čeština*) pa je sukladno tome prevedena hrvatskim standardnim jezikom kao njegovim ekvivalentom. No druga je pripovijetka stilski i jezično raslojenija. U njoj susrećemo različite oblike češkog jezika jer likovi u pripovijetci ne govore na jednak način. Iskazi Adéle i Báre imaju puno elemenata općečeškog i razgovornog jezika, Cecilka piše uglavnom književnim jezikom uz pokoji element razgovornog, dok posljednji lik, Dora, odnosno František, piše književnim jezikom. Sama radnja pripovijetke pritom nije čvrsto vezana uz češko podneblje i češku kulturu, ali s obzirom na to da postoje razlike u izražavanju likova te zbog neformalnog obilježja njihove međusobne komunikacije, opcija da se u prijevodu koristi samo standardni hrvatski jezik nije uzeta u obzir. Na taj način prijevod ne bi ostvario isti učinak kakav ima original. S obzirom na sve navedeno kao najprikladnija opcija za prijevod odabrana je kombinacija hrvatskog standardnog jezika i elemenata razgovornog stila.

Općečeški supstandardni leksik u prijevodu se nastojalo zamijeniti riječima iz hrvatskog razgovornog jezika, slenga ili žargona. Na primjer, *kámoška* je prevedena kao *frendica*, *úča* kao *profa*, *utahovat si* kao *sprdati se* itd. Neke riječi općečeškog supstandarda u hrvatskom nemaju odgovarajući ekvivalent pa su prevedene standardnim jezikom. Takav je

slučaj na primjer riječ *kór* koja je prevedena kao *pogotovo*, *cvok* je preveden kao *luđak*, a *kecy* kao *gluposti*. Iako nije moguće za svaki općečeški supstandardni leksem pronaći hrvatski ekvivalent, treba težiti tome da se u prijevod prenese opći dojam koji izvorni tekst ostavlja na čitatelja. Kao što je već istaknuto, ova pripovijetka nije neposredno vezana uz češko podneblje, ali opći dojam koji je u ovom slučaju trebalo prenijeti je neformalni razgovor koji se odvija preko interneta, između majki koje se međusobno ne poznaju, ali koje u opuštenoj komunikaciji jedna drugoj povjeravaju svoje probleme i frustracije.

Općečeški supstandard osim specifičnog leksika ima i svoje strukturne karakteristike koje u hrvatskom jeziku nemaju ekvivalenta. U ovoj se pripovijetci, na primjer, susrećemo s oblicima tipičnim za općečeški supstandard: *-ej* umjesto *-ý* (*získanej, umělej, celej tejden*), *-ý* umjesto *-é* (*není mi jasný, z nějakýho pytlíku, je to možný*), *vo-* umjesto *o-* na početku riječi (*vopravdickej, voblbenej*). Također nailazimo na ispuštanje početnog *j-* u nekim riječima i ispred samoglasnika (*eště* umjesto *ještě*), upotrebu završetka *-ma* u instrumentalu množine u svim rodovima (*s téma dětičkama*) i postojanje samo jednog oblika koji završava na *-ý* u nominativu množine za sve rodove (*stejný pocity, nesnesitelný děti/matky*).

Kako bi se u prijevodu ostvarila ravnoteža zbog nepostojanja odgovarajućih ekvivalenata ove se jezične pojave nekada mogu nadoknaditi na drugim mjestima, na primjer korištenjem neknjiževnih ili razgovornih obilježja usmene komunikacije kao što su krnji infinitivi ili kraćenje riječi (*al', ko', kak'* i sl.). Budući da se u ovom slučaju radi o komunikaciji koja se odvija pismenim, a ne usmenim putem, jezik kojim je pripovijetka prevedena u većoj mjeri slijedi normu standardnog hrvatskog jezika nego što bi to bilo da se radi o sličnom razgovoru uživo. Razlog tome je što ljudi obično pri pisanju više pažnje obraćaju na pravopisna pravila, čak i kada se radi o komunikaciji na internetu. Zbog toga je odlučeno da se neknjiževne i razgovorne karakteristike koje se vežu uz usmenu komunikaciju neće upotrijebiti. To je odlučeno ponajprije zbog opasnosti da se takav način pisanja ne protumači kao nepismenost protagonista ili čak njihova neobrazovanost, što se iz izvornog teksta nikako ne može zaključiti pa bi se time narušio, odnosno izmijenio dojam koji se ostavlja na čitatelja. Stoga su takvi slučajevi prevedeni u skladu s normom standardnog hrvatskog jezika. Iako se na ovaj način gubi dio obilježja izvornog teksta, zadržava se ono što je bitnije, a to je isti opći dojam kakav ima i izvorno djelo.

4.2.2. Ustaljeni izrazi i frazemi

Prevođenje frazema i ustaljenih izraza uvijek je svojevrsni izazov. Marija Omazić (2008: 169) ističe da s jedne strane prevoditelji često imaju tendenciju odabrati potpune ekvivalente, čak i kada oni ne zadovoljavaju potrebu ili konvencije određenog konteksta, stila ili kulture, dok se s druge strane primjećuje i tendencija da se klone prenošenja poruke koja je izražena frazemom u idiomatskom smislu u odredišnom jeziku. Ivir (1984: 129) ističe da za mnoge frazeme i stalne izričaje odgovarajući ekvivalenti ne postoje pa se stoga ne mogu prevoditi riječ po riječ, nego samo zamjenjivanjem u cjelini. Postupak u njihovom prevođenju zapravo je isti kao i kod prevođenja specifičnih elemenata kulture jer oni to i jesu. S obzirom na sve navedeno, može se izdvojiti nekoliko glavnih postupaka koji se pri prevođenju frazema i ustaljenih izraza mogu primijeniti.

Prvi od njih je upotreba potpunog ekvivalenta (Omazić, 2008: 171). Takav je primjer češki izraz (*přinést někomu*) *něco na zub* koji u hrvatskom ima svoj značenjski, a djelomice i strukturni ekvivalent koji glasi *nešto za pod zub*, u značenju „nešto za pojesti ili prigristi“. Ili na primjer češki frazem *od kolébky až do hrobu* što je prevedeno hrvatskim *od kolijevke pa do groba* i u oba slučaja znači od rođenja do smrti, odnosno cijeli život. Ovdje možemo navesti i češki frazem *jít někomu na nervy* koji također ima potpun ekvivalent u hrvatskom – *ići nekome na živce* te u oba jezika znači nekoga nervirati, odnosno izazivati nervozu.

U slučajevima kada potpun ekvivalent ne postoji ili u određenoj situaciji nije prikladan, može se upotrijebiti djelomični leksički ili strukturni ekvivalent (Omazić, 2008: 171). Takav je slučaj prijevod češkog frazema *u zadku mu hoří koudel* koji je preveden hrvatskim frazemom *gori mu tlo pod nogama*. Ta se dva frazema razlikuju u nekim svojim komponentama, ali prenose isto značenje, a to je da je netko u nekakvoj opasnosti. Češki izraz *praštit do očí* također je preveden djelomičnim ekvivalentom, hrvatskim *upasti u uči* koji ima isto značenje, a to je privući pozornost, istaknuti se nekom osobinom. Sličan je primjer i frazem *běhá mi mráz po zádech* koja se može prevesti kao *prolazi me jeza* ili *prolaze me trnci* i opisuje osjećaj straha ili užasa. U jednoj se pripovijetci pojavljuje izraz *myslel to dobře* što je također prevedeno djelomičnim ekvivalentom, odnosno izrazom *imao je dobru namjeru*. U ovu skupinu možemo još svrstati i češki izraz *chodit za někým* koji znači pratiti, slijediti nekoga tko nam je interesantan. S obzirom da se radi o konkretnoj situaciji u kojoj mladići „idu“ za djevojkom koja im se sviđa, prijevod glasi *trčati za nekim* jer u hrvatskom taj frazem znači truditi se oko nekoga ili nastojati osvojiti nekoga, uglavnom djevojku.

Treći je mogući postupak prevođenje neidiomatskom parafrazom (Omazić, 2008: 171). U češkom na primjer postoji ustaljeni izraz *nebralo to konec* što znači da se nešto neprekidno nastavlja, odnosno ne završava i u kontekstu pripovijetke *Drage mame!*, gdje se konkretno radilo o krvarenju, preveden je neidiomatskom parafrazom *nikako se nije zaustavljalo*. Slično je i s rečenicom: „*Ahoj, kde jste kdo?*“ koja se nije mogla prevesti doslovno jer bi u najmanju ruku zvučala čudno i neprirodno. Rješenje je stoga ponovno bilo u parafrazi koja hrvatskom čitatelju zvuči prirodnije pa prijevod glasi: „*Pozdrav, ima li koga?*“.

Nekada je najbolje upotrijebiti leksički i formalno nepovezanu idiomatsku zamjenu, odnosno supstituciju (Omazić, 2008: 171). Takav je primjer češki izraz *se zlou se potázat* koji može značiti loše proći, susresti se s lošom reakcijom ili razljutiti nekoga i u danom je kontekstu zamijenjen hrvatskim izrazom *namjeriti se na krivu osobu*. Isto je napravljeno i s češkim izrazom *at' se jdou zahrabat* koji je preveden kao *neka idu k vragu*. Posebno je izazovna za prijevod bila rečenica „*Inu děti.*“. *Inu* je češki uzvik koji između ostalog naznačuje očiglednost ili nepromjenjivost onoga što slijedi te je u skladu s tim i u skladu s kontekstom u kojem se nalazi rečenica naposljetku prevedena kao „*Djeca kao djeca.*“ koja čitatelju prijevoda prenosi slično značenje. Supstitucija je napravljena i s izrazom *nic ve zlém* koji bi u češkom značio „nemojte se ljutiti ili uvrijediti“ i preveden je kao hrvatski ustaljeni izraz *bez uvrede*. Češki jezik ima specifičan ekspresivni izraz *vykašlat se na něco*. *Vykašlat se* doslovno znači iskašljati se, ali u prenesenom značenju, u kojem se nalazi i u ovom tekstu, znači zanemariti ili ne mariti za nešto te je u ovom slučaju preveden izrazom *izignorirati nešto*. Slično je i s češkim izrazom *vyhrabat se* koji u doslovnom prijevodu znači iskopati se, ali se u tekstu pojavljuje kao ekspresivni izraz za teško ustajanje iz kreveta i u skladu s tim je preveden hrvatskim razgovornim izrazom *iskobeljati se*. Ovdje možemo izdvojiti još jedan specifičan češki ustaljeni izraz *v zastoupení* koji znači „umjesto nekoga ili za nekoga“ te je zamijenjen hrvatskim izrazom *u nečije ime*. Supstitucija je upotrijebljena i u slučaju kada se u tekstu spominje *tucet dívek* što bi doslovno značilo tucet djevojaka, odnosno dvanaest djevojaka, ali je u hrvatskom jeziku to zastarjela riječ koja u ovom kontekstu zvuči neprirodno pa je prevedeno kao *desetak djevojaka* čime se ozbiljnije ne narušava sadržaj rečenice, a dobro se uklapa u tekst i čitatelju zvuči puno prirodnije.

Za prijevod frazeoloških i drugih ustaljenih izraza postoje i druge mogućnosti, ali ovdje su istaknuti samo oni primjeri koji dobro prikazuju navedene postupke prevođenja i koji su bili najzahtjevniji ili najproblematičniji.

4.2.3. Djelomična prerada

Kako bi se u prijevodu postigao isti učinak kojem teži izvorni tekst, prevoditelj nekada može napraviti djelomične prerade teksta. To se događa onda kada prevoditelj, kako bi ostao vjeran dubinskom značenju ili učinku koji je tekst trebao proizvesti, dopušta sebi određene slobode. Drugim riječima, prevoditelj zanemaruje doslovno značenje izvornika kako bi očuvao „dubinsko značenje“. Eco (2006: 123) ističe da se u tim slučajevima prerada zapravo pojavljuje kao čin vjernosti, budući da se događa s ciljem da tekst proizvede isti učinak.

Jednu je takvu preradu bilo potrebno napraviti u prijevodu pripovijetke *Drage mame!* u situaciji kada jedna od majki objašnjava što bi sve bilo dobro raditi s djecom, ali ona to jednostavno nije u stanju činiti. Kako bi bolje dočarala i naglasila navedenu situaciju, autorica se koristi nizom umanjenica: „...furt jim podstrkovat rohličky šunčičky pomerančičky vitamínky bačkůrky slovníčky plný slovíček housličky flétničky nočníčky no prostě... tak.“. Kako bi se u prijevodu postigao isti učinak bilo je potrebno zadržati cijeli niz umanjenica, no problem je nastao kod riječi *slovníčky plný slovíček*. *Slovniček* je umanjenica od riječi *rječnik*, a *slovíčko* od riječi *riječ*. U hrvatskom se jeziku umanjenice općenito koriste u puno manjoj mjeri nego u češkom, a umanjenice od navedenih riječi koriste se iznimno rijetko ili čak nikako pa bi stoga zvučale jako nespretno i neobično. Zbog toga je naposljetku taj dio izmijenjen i navedene su riječi zamijenjene riječima *čitankice pune pričica*. Iako se time dio sadržaja rečenice mijenja, u ovom slučaju samostalno značenje pojedinih riječi nije od presudne važnosti jer one funkcioniraju samo kao dio cjeline, kao niz umanjenica. U ovoj je situaciji dakle doslovno značenje riječi izmijenjeno kako bi se očuvalo ono „dubinsko značenje“ i učinak kojem tekst teži, što i jest krajnji cilj svakog prijevoda.

Ovdje bismo mogli navesti još jednu situaciju iz iste pripovijetke, a to je kada autorica upotrebljava govor malog djeteta: „Ploč? Ploč chceš mít klídek? A ploč seš utahaná? A ploč tě ze mě blněj uši“. Levý (1982: 107) ističe da je iskrivljenost jezika nositelj općeg i zbog toga takvu iskrivljenost treba zamijeniti sličnom na jeziku prevoditelja pri čemu mogu biti iskrivljene sasvim druge riječi i glasovi. Govor djeteta u ovom primjeru karakterizira zamjena glasa *r* glasom *l*. U ovom se slučaju to nije moglo postići iskrivljavanjem istih riječi na hrvatskom, ali isti su glasovi mogli biti iskrivljeni u drugim riječima. Konačna prerada u prijevodu tako glasi: „Zašto? Zašto želiš da te putim na milu? I zašto si isclpljena? I zašto ti od mene zuji u ušima?“.

5. ZAKLJUČAK

U ovom je diplomskom radu predstavljen prijevod dviju pripovijetki Eve Hauserove iz zbirke *Kad suđenice pogriješe*, na temelju kojeg je napravljena translatološka lingvostilistička analiza. Analiza na suvremenoj teorijskoj osnovi usmjerena je na specifične fenomene i poteškoće koje su se u procesu prevođenja pojavile. Problematika je obrađena pomoću konkretnih primjera iz samih pripovijetki.

Analiza prijevoda potvrdila je da cilj prijevoda ni u kojem slučaju nije mehanička kopija teksta, odnosno da se prevoditi ne može pukim prebacivanjem riječi iz jednog jezika u drugi, posebice kada se radi o prevođenju književnih djela. Na prevođenje ne možemo gledati isključivo kao na prijenos iz jednog jezika u drugi prije svega zato što je svaki jezik dio određene kulture te je samim time s njom neraskidivo povezan. Tekst uvijek nastaje kao dio neke kulture i u sebi neizbježno sadrži elemente te kulture, a upravo ti elementi prevoditeljima često zadaju više poteškoća pri prevođenju nego same razlike u jezičnim strukturama. Zbog toga bi svaki prevoditelj trebao osim dobrog poznavanja dvaju jezika posjedovati i kulturološku kompetenciju, odnosno dobro poznavati i obje kulture te razlike među njima. Iako su češka i hrvatska kultura relativno bliske, mogli smo vidjeti da to ne znači nužno lakoću prevođenja. Svaka kultura ima svoje specifične elemente koji su rezultat povijesti i tradicije i koje druga ne poznaje pa stoga nema ni razvijenih jezičnih sredstava za njihovo izražavanje. Takvi nepodudarni elementi kulture prevoditeljima zadaju najveće teškoće i za njihovo je prevođenje potrebno najprije procijeniti njihovu komunikacijsku funkciju u tekstu te sukladno tome izabrati prikladan prevoditeljski postupak.

U radu je pokazano i da prevoditelji ne moraju uvijek težiti postizanju apsolutne točnosti prijevoda, odnosno da ne moraju prenositi doslovno značenje svake riječi. Pojednosti i pojedinačna značenja nekada se mogu i moraju žrtvovati u svrhu očuvanja općeg sadržaja i dubinskog značenja cjeline, odnosno u svrhu postizanja krajnjeg cilja svakog prijevoda, a to je ostvarivanje istog učinka kojem je težilo izvorno djelo.

Češka jezična situacija je specifična jer uz književni jezik postoji *obecná čeština*, odnosno općečeški supstandard koji dominira u svakodnevnoj usmenoj komunikaciji. Općečeški supstandard predstavlja poseban izazov za prevođenje jer u hrvatskom jeziku ne postoji njegov ekvivalent. Takav je jezik u književnim djelima često važan dio cjeline i u službi je nositelja karakteristika likova i kulturnih obilježja češke sredine, stoga mora biti i

adekvatno prenesen u prijevod. Prevoditelj mora najprije procijeniti kakvu ulogu supstandard ima u izvornom djelu te sukladno tome izabrati neku varijantu jezika koja će postići isti učinak. U radu su navedena neka moguća rješenja za prevođenje općečeškog supstandarda na hrvatski jezik od kojih je odabrano jedno koje se u danoj situaciji činilo kao najprikladnije.

Eva Hauserová kao autorica hrvatskom je čitateljstvu još uvijek relativno nepoznata i to ponajprije zato što njeno književno djelo još nije prevedeno na hrvatski jezik. Upravo je to bio jedan od razloga odabira njenih pripovijetki kao teme ovog diplomskog rada – kako bi prijevod dviju odabranih pripovijetki bio barem skroman doprinos u približavanju književnog djela Eve Hauserove hrvatskim čitateljima.

6. LITERATURA

6.1. Izvor

Hauserová, E. (2000): *Když se sudičky spletou*. Prag: Mat'a.

6.2. Sekundarna literatura

Eco, U. (2006): *Otprilike isto : iskustva prevođenja*. Zagreb: Algoritam.

Gojmerac, M. (1995): *Prevođenje ili dizajniranje teksta?* U: Mihaljević Djigunović, J.; Pintarić, N. (ur.): *Prevođenje: suvremena strujanja i tendencije*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 21-27.

Ivir, V. (1984): *Teorija i tehnika prevođenja*. Novi Sad: Centar "Karlovačka gimnazija" Sremski Karlovci, Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu.

Ivir, V. (2002): *Translation of Culture and Culture of Translation*. *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia*, Vol. 47-48, No. - January 2004., 117-126.

Levý, J. (1982): *Umjetnost prevođenja*. Sarajevo: Svjetlost.

Lukšić, I. (1995): *Prijevod kao autentična književna umjetnina*. U: Mihaljević Djigunović, J.; Pintarić, N. (ur.): *Prevođenje: suvremena strujanja i tendencije*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 175 – 182.

Maček, D. (1995): *Prijevod u strukturnom i stilskom rascjepu*. U: Mihaljević Djigunović, J.; Pintarić, N. (ur.): *Prevođenje: suvremena strujanja i tendencije*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 183-188.

Maričić, S. (1995): *Prevoditelj i/ili tumač*. U: Mihaljević Djigunović, J.; Pintarić, N. (ur.): *Prevođenje: suvremena strujanja i tendencije*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 447-454.

Mathesius, B. (1996): *Překladatelství – umění a technika*. U: Levý, J. (ur.): *České teorie překlada*. Prag: Ivo Železný, 190 – 196.

Molnarová, H. (2009): *Spisovná čeština a nespisovné útvary českého jazyka*. U: Hugo, J. (ur.) *Slovník nespisovné češtiny*. Prag: Maxdorf, 11 – 16.

Omazić, M. (2008): *Figurative Language in Translation*. U: Karabalić, V.; Omazić, M. (ur.): *Istraživanja, izazovi i promjene u teoriji i praksi prevođenja*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Filozofski fakultet, 167-174.

Premur, K. (1998): *Teorija prevođenja*. Dubrava: Ladina TU.

Stojić, A. i Brala-Vukanović, M. (2014): *Kulturalni i interkulturalni aspekti prevođenja*. U: Stojić, A., Brala-Vukanović, M. i Matešić, M. (ur.): *Priručnik za prevoditelje: prilog teoriji i praksi*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 408-427.

Žagar-Šoštarić, P. i Čuljat, S. (2014): *Književno prevođenje*. U: Stojić, A., Brala-Vukanović, M. i Matešić, M. (ur.): *Priručnik za prevoditelje: prilog teoriji i praksi*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 93-133.

6.3. Rječnici i gramatike

Autorski kolektiv Lingea (2012): *Slovník českých synonym a antonym*. Brno: Lingea.

Čermák, F. (ur.) (1994): *Slovník české frazeologie a idiomatiky: výrazy slovesné: A-P*. Prag: Academia.

Čermák, F. (ur.) (1994): *Slovník české frazeologie a idiomatiky: výrazy slovesné: R-Ž*. Prag: Academia.

Čermák, F. (ur.) (1988): *Slovník české frazeologie a idiomatiky: výrazy neslovesné*. Prag: Academia.

Filipeć, J. (ur.) (2007): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Prag: Academia.

Hugo, J. (ur.) (2009): *Slovník nespisovné češtiny*. Prag: Maxdorf.

Menac, A., Fink-Arsovski, Ž. i Venturin, R. (2014): *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Merhaut, J. (1998): *Češko-hrvatski rječnik = Česko-chorvatsky slovník*. Zagreb: Naklada Nediljko Dominović.

Ribarova, Z. i Ribarova, S. (2015): *Češka gramatika s vježbama*. Zagreb: Porfirogenet.

6.4. Elektronički izvori

Eva Hauserová. URL : <http://www.hauserova.cz> (02.02.2016)

Hrvatski jezični portal. URL: <http://hjp.novi-liber.hr> (17.02.2016)

Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. URL: <http://pravopis.hr> (10.02.2016)

Seznam.cz. URL: <http://slovník.seznam.cz> (15.02.2016)

Slovník spisovného jazyka českého. URL: <http://www.ssjc.ujc.cas.cz> (15.02.2016)

7. SAŽETAK

Překlad i lingvistická analýza dvou povídek Evy Hauserové

Sažetak

Cíl ovog diplomskog rada je prikaz prijevoda pripovijetki *Stabložena (Stromoženka)* i *Drage mame! (Milé maminky!)* suvremene češke autorice Eve Hauserove iz zbirke pripovijetki *Kad suđenice pogriješe (Když se sudičky spletou, 2000)* te lingvistické analize koja je na temelju prijevoda napravljena. Analiza je temeljena na suvremenoj teorijskoj osnovi i usmjerena je na specifične fenomene i poteškoće koje su se u procesu prevođenja pojavile. Analiza je u radu tematski podijeljena na dva dijela: na elemente kulture i njihovu ulogu u procesu prevođenja te na jezične probleme i poteškoće. Poseban je naglasak stavljen na elemente kulture koji su se pokazali kao najproblematičniji za prevođenje kao što su nepodudarni elementi kulture i vlastita imena. Od jezičnih je problema s posebnom pažnjom obrađen općečeški supstandard (*obecná čeština*) te problematika prevođenja ustaljenih izraza i frazema.

Překlad a jazykově-stylistická analýza dvou povídek Evy Hauserové

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je představit překlad povídek *Stromoženka* a *Milé maminky!* současné české autorky Evy Hauserové ze sbírky povídek *Když se sudičky spletou* (2000) a jazykově-stylistickou analýzu, která je na základě překladu udělána. Analýza, vycházející ze současných teoretických poznatků, se zaměřuje na specifické jevy a problémy, jež se v procesu překládání objevily. Analýza je v práci tematicky rozdělena na dvě části: prvky kultury a jejich role v překladatelském procesu a jazykové problémy a potíže. Zvláštní důraz je kladen na prvky kultury, jež se při překládání ukázaly jako nejproblematičtější, jako jsou neslučitelné prvky kultury a vlastní jména. Z jazykových problémů zvláštní je pozornost věnována obecné češtině a problematice překladu frazeologických jednotek a ustalených slovních spojení.